Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Stowarzyszenie
Interwencji
Prawnej

RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA

– PORADNIK PRAKTYCZNY

RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA – PORADNIK PRAKTYCZNY

REDAKCJA AGNIESZKA KWAŚNIEWSKA-SADKOWSKA

AGNIESZKA KWAŚNIEWSKA-SADKOWSKA,
PATRYCJA MICKIEWICZ, ANGELIKA PASEK-GILARSKA,
MAŁGORZATA POMARAŃSKA-BIELECKA, OLGA TROCHA

POSZCZEGÓLNE ROZDZIAŁY OPRACOWALI:
Agnieszka Kwaśniewska-Sadkowska – rozdział 1, 2, 3, 4
Patrycja Mickiewicz – rozdział 1, 4
Angelika Pasek-Gilarska – rozdział 2
Małgorzata Pomarańska-Bielecka – rozdział 4
Olga Trocha – rozdział 3

REDAKCJA:
Agnieszka Kwaśniewska-Sadkowska

STAN PRAWNY: GRUDZIEŃ 2015 R.

© STOWARZYSZENIE INTERWENCJI PRAWNEJ&DZIECI
KTÓRE KOCHACIE FUNDACJA ARCHON+

WARSZAWA, GRUDZIEŃ 2015 R.

Konsultacja merytoryczna, druk i dystrybucja
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Łamanie i druk: ZWP MRPiPS. Zam. 645/2015.

SPIS TREŚCI

1. FORMY OPIEKI NAD DZIECKIEM 5
1.1. Informacje podstawowe 5
1.2. Rodzinna piecza zastępcza 6
1.3. Instytucjonalna piecza zastępcza 7

2. WŁADZA RODZICIELSKA 10
2.1. Co to jest władza rodzicielska i komu przysługuje? Czy przysługuje rodzinie zastępczej? 10
2.2. Kiedy i jak sąd może ingerować we władzę rodzicielską? 14
2.3. Asystenci rodziny i kuratorzy sądowi, czyli kto pomaga rodzinie? 18
2.4. Czy można przywrócić władzę rodzicielską? 21

3. RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA 23
3.1. Rodzaje rodzinnej pieczy zastępczej 23
3.2. Wymagania dla kandydatów na rodziców zastępczych, czyli kto może zostać rodziną zastępczą/RDD? 24
3.3. W jaki sposób dziecko trafia do pieczy zastępczej? 27
3.4. Rodziny zawodowe i rodzinne domy dziecka 37
3.5. Uprawnienia i obowiązki rodzin zastępczych 42
3.6. Czy sprawujący pieczę zastępczą ma obowiązek pozwalać na kontakty dziecka z rodziną naturalną (rodzeństwem, rodzicami, dziadkami? 50
3.7. Pomoc finansowa 51
3.8. Czy rodzinom zastępczym przysługują uprawnienia pracownicze? 56
3.9. Czy i jak można rozwiązać rodzinę zastępczą? 58

4. PRZYSPOSOBIENIE, CZYLI ADOPCJA DZIECKA 59
4.1. Co to jest przysposobienie? 59
4.2. Jakie są rodzaje przysposobienia? 60
4.3. Czym się różni procedura ustanowienia rodziny zastępczej od adopcji? 61

4.4. Czym różni się rodzina zastępcza od rodziny adopcyjnej? 62
4.5. Czy rodzina zastępcza może adoptować dziecko, które zostało u niej umieszczone? Czy dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej może zostać przysposobione przez inną rodzinę? 66

WZORY PISM 68
Wniosek o wgląd w sytuację dziecka 68
Wniosek o ustanowienie rodziną zastępczą 69
Pozew o alimenty 71
Wniosek o pokrycie kosztów przyjęcia dziecka 73
Wniosek o podpisanie umowy na rodzinę zastępczą zawodową 74
Wniosek o przysposobienie 75

TABELE ŚRODKÓW FINANSOWYCH 77
Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania i wynagrodzenie ... 77
Inne dofinansowania 78

O AUTORACH 79

WYKAZ USTAW 80

1. FORMY OPIEKI NAD DZIECKIEM

1.1. INFORMACJE PODSTAWOWE

Dzieci, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną i psychiczną, wymagają szczególnej troski i opieki. Ochrona ich praw powinna być przedmiotem działań podejmowanych nie tylko przez rodziców i organy władzy publicznej, ale przez każdego, kto jest świadkiem sytuacji zagrażającej szeroko rozumianemu dobru dziecka.

We wszystkich działaniach dotyczących dziecka naczelnym celem powinno być jak najlepsze zabezpieczenie jego interesów. Działania te powinny uwzględniać podmiotowość dziecka oraz odbywać się z poszanowaniem jego praw i wolności, w szczególności prawa do godnego życia.

Najlepszym środowiskiem życia i wychowania dziecka jest rodzina.

Rodzice obowiązani są:
- troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka;
- zapewnić mu odpowiednie warunki życia;
- umożliwić wszechstronny rozwój osobowości.

Władza rodzicielska powinna być sprawowana tak, jak wymaga tego dobro dziecka. W razie pojawienia się jakichkolwiek trudności w należytym wypełnianiu obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej, rodzicom należy się pomoc i wsparcie ze strony państwa.

Wsparcie dla rodzin przeżywających trudności we właściwym wypełnianiu obowiązków względem dziecka polega w szczególności na:
- analizie sytuacji rodziny oraz przyczyn kryzysu w rodzinie;
- rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców;
- podnoszeniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny;
- pomocy w integracji, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej oraz dążeniu do reintegracji rodziny.

Celem wsparcia jest przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W przypadku, gdy wykorzystane

zostaną wszelkie możliwe formy pomocy, a rodzice dziecka nadal nie są w stanie należycie wypełniać swoich obowiązków, dziecko może zostać umieszczone w pieczy zastępczej, której celem jest zapewnienie mu czasowej opieki i wychowania.

Umieszczenie dziecka poza rodziną naturalną powinno stanowić środek ostateczny, stosowany gdy dobro dziecka jest zagrożone. Dziecko umieszcza się w pieczy zastępczej do czasu zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny albo do czasu umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej. Jednakże dla dobra dziecka możliwe jest pozostawienie go w długoterminowym rodzinnym środowisku zastępczym do usamodzielnienia.

Umieszczenie w pieczy zastępczej powinno uwzględniać prawo dziecka do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej – jeżeli jest to zgodne z dobrem dziecka.

Piecza zastępcza zmierza do przygotowania dziecka do godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, pokonywania trudności życiowych, nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z rodziną i rówieśnikami oraz zdobywania umiejętności społecznych, a także dąży do zaspokojenia potrzeb emocjonalnych dzieci, potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

1.2. RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA

Dziecko ma zagwarantowane prawo do wychowania w rodzinie, a w razie konieczności wychowywania poza rodziną – do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeżeli jest to zgodne z dobrem dziecka. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich innych form pomocy rodzicom, chyba że dobro dziecka przemawia za niezwłocznym zapewnieniem mu pieczy zastępczej.

Rodzinne formy pieczy zastępczej obejmują rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka. Zapewniają one dziecku całodobową opiekę i wychowanie, traktują je w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobistej, zapewniają kształcenie, rozwój uzdolnień i zainteresowań, dostęp do świadczeń zdrowotnych, zaspokajają jego potrzeby emo-

cjonalne, bytowe, rozwojowe, społeczne i religijne, a także zapewniają ochronę przed arbitralną i bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka oraz umożliwiają mu kontakt z rodzicami i innymi bliskimi osobami, chyba że z uwagi na dobro dziecka sąd postanowi inaczej.

Na rodzinie zastępczej lub prowadzącym rodzinny dom dziecka spoczywa obowiązek, a jednocześnie prawo wykonywania bieżącej pieczy nad dzieckiem, jego wychowania i reprezentowania, w szczególności w przedmiocie dochodzenia świadczeń przeznaczonych na zaspokajanie jego potrzeb. Pozostałe obowiązki i prawa wynikające z władzy rodzicielskiej należą do rodziców dziecka.

Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia przez nie pełnoletności. Osoba dorosła może w warunkach określonych w art. 37 ust. 2 ustawy przebywać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo placówce opiekuńczo-wychowawczej – nie dłużej niż do ukończenia 25 roku życia.

Dziecko umieszcza się w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka do czasu zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny biologicznej, a zatem do czasu przezwyciężenia trudności, które stanowiły przyczynę umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Jeżeli powrót dziecka do rodziny naturalnej nie jest możliwy, po 18 miesiącach od umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, odpowiednie służby kierują wniosek do sądu rodzinnego w celu wyjaśnienia sytuacji prawnej dziecka m.in. poprzez umieszczenie w rodzinie przysposabiającej lub długoterminowej rodzinie zastępczej.

1.3. INSTYTUCJONALNA PIECZA ZASTĘPCZA

Umieszczenie w instytucjonalnej pieczy zastępczej następuje w sytuacji, gdy brak jest możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej lub z innych ważnych powodów nie jest to zasadne.

Instytucjonalna piecza zastępcza jest sprawowana w formie:
- placówek opiekuńczo-wychowawczych;
- regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych;
- interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby, realizują plan pomocy dziecku, umożliwiają mu kontakt z rodzicami i innymi bliskimi osobami, chyba że sąd postanowi inaczej, a także podejmują działania, których celem jest powrót dziecka do rodziny, zapewniają dostęp do kształcenia dostosowanego do wieku i możliwości rozwojowych dziecka, obejmują je działaniami terapeutycznymi oraz zapewniają korzystanie ze świadczeń zdrowotnych.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze prowadzone są jako placówki typu:
- socjalizacyjnego;
- interwencyjnego;
- specjalistyczno-terapeutycznego;
- rodzinnego.

W placówkach tych, z wyjątkiem placówek typu rodzinnego, umieszczane są dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. W wyjątkowych sytuacjach, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa, w placówkach tych można umieścić dziecko poniżej 10 roku życia.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego zajmują się wychowywaniem dzieci w różnym wieku, w tym dzieci dorastających i usamodzielniających się. Umożliwiają one wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu.

Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne zapewniają dzieciom specjalistyczną opiekę medyczną i rehabilitację.

W regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

W interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych umieszczane są dzieci wymagające specjalistycznej opieki, które w okresie oczekiwania na

przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. Ich pobyt w ośrodku nie może trwać dłużej niż do ukończenia pierwszego roku życia.

Umieszczenie w instytucjonalnej pieczy zastępczej, podobnie jak w przypadku pieczy o charakterze rodzinnym, następuje po wyczerpaniu wszelkich form pomocy rodzinie i trwa do czasu zaistnienia warunków umożliwiających powrót dziecka do rodziny biologicznej albo umieszczenia go w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej.

2. WŁADZA RODZICIELSKA

2.1. CO TO JEST WŁADZA RODZICIELSKA I KOMU PRZYSŁUGUJE? CZY PRZYSŁUGUJE RODZINIE ZASTĘPCZEJ?

Władza rodzicielska jest prawną relacją pomiędzy rodzicami a ich dzieckiem. Inaczej mówiąc jest to pewien zakres uprawnień i obowiązków, jakie rodzic ma wobec swojego dziecka. Władza rodzicielska nie przysługuje ani opiekunom zastępczym, ani opiekunowi prawnemu dziecka!

Nie ma znaczenia dla powstania władzy rodzicielskiej, czy dziecko jest urodzone w małżeństwie, czy poza nim. Jeżeli jedno z rodziców nie żyje albo jest pozbawione władzy rodzicielskiej – przysługuje ona w całości drugiemu z rodziców. Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest obowiązane i uprawnione do jej wykonywania. Jednakże o istotnych sprawach dziecka (np. leczenie, edukacja, zarządzanie jego majątkiem) rodzice **rozstrzygają wspólnie**. W przypadku, gdy nie są oni w stanie dojść do porozumienia, o danej kwestii rozstrzygnie sąd opiekuńczy.

Władza rodzicielska powstaje z chwilą narodzin dziecka oraz ponadto:

- w przypadku adopcji (przysposobienia);
- w przypadku uznania dziecka przez ojca;
- w przypadku sądowego ustalenia ojcostwa (w tym przypadku sąd może już w wyroku ustalającym ograniczyć, zawiesić, bądź pozbawić ojca władzy rodzicielskiej nad dzieckiem).

Władza rodzicielska trwa aż do uzyskania przez dziecko pełnoletności. Wraz z uzyskaniem wieku 18 lat – nabywa ono pełną zdolność do czynności prawnych i może samodzielnie decydować o sobie. W przypadku braku zdolności dziecka do samodzielnego życia, np. z powodu niepełnosprawności intelektualnej, w wyniku czego zostaje ono całkowicie ubezwłasnowolnione, ustanawia się dla niego opiekunów, którymi zazwyczaj zostają rodzice.

Zdarza się również, że zaistnieją okoliczności, które uzasadnią ingerencję państwa we władzę rodzicielską. Szczegółowe omówienie tej kwestii znajdą Państwo w dalszej części poradnika.

Dziecko, które jest podmiotem wielu praw, nie może załatwiać osobiście swoich spraw – musi więc być poddane pieczy innych osób. Zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym dziecko od urodzenia aż do pełnoletności pozostaje pod władzą rodzicielską i winne jest rodzicom posłuszeństwo. W sprawach, w których dziecko może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra.

Władza powinna być sprawowana w taki sposób, aby polecenia rodziców były przez dziecko respektowane z mocy autorytetu, perswazji i łagodnych środków wychowawczych. W żadnym wypadku karcenie nie powinno naruszać godności dziecka lub powodować uszczerbku w jego zdrowiu fizycznym i psychicznym.

Nie oznacza to jednak, iż dziecko zostaje pozbawione swojej własnej podmiotowości. Może bowiem podejmować decyzje w wielu sprawach bezpośrednio go dotyczących, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Może również skutecznie bronić się w przypadku nadużywania przez rodziców władzy.

Władza rodzicielska powinna być wykonywana z uwzględnieniem dobra dziecka i interesu społecznego. Rodzice, którzy ją wykonują, powinni szanować zdanie dziecka, szanować wolność jego sumienia, wyznania i przekonań, które w żadnym wypadku nie powinny być mu narzucane siłą.

Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim **prawo zakazuje stosowania kar cielesnych**!

Istota władzy rodzicielskiej jest bardzo często nie do końca zrozumiała dla rodziców, którzy utożsamiają ją z niczym nieograniczonym prawem do dziecka. Tymczasem, takie myślenie jest błędne. **Władza rodzicielska bowiem to nie tylko prawa, ale również obowiązki względem dziecka, które można określić w trzech elementach:**

1) **Piecza nad dzieckiem** tj. osobista opieka nad dzieckiem, dbałość o to, żeby dziecku nie stała się krzywda, kierowanie nim, zaspoka-

janie jego potrzeb, dostarczanie środków utrzymania, wychowanie dziecka, kształtowanie jego osobowości i wpojenie określonych postaw i ideałów oraz wydawanie wiążących dziecko poleceń.
2) **Zarząd majątkiem dziecka (z zachowaniem należytej staranności).**
3) **Reprezentowanie dziecka** zarówno w sprawach życia codziennego, jak i np. przed urzędami, sądami.

Należy jednak pamiętać, iż żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka:

1. przy czynnościach prawnych między dziećmi, które są pod ich władzą rodzicielską;
2. przy czynnościach prawnych między dzieckiem, a jednym z rodziców lub małżonkiem tego rodzica (nie mającym nad dzieckiem władzy rodzicielskiej), chyba że:
   a. czynność ta polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka (np.darowizna),
   b. dotyczy należnych dziecku od drugiego rodzica środków utrzymania i wychowania, czyli ogólnie mówiąc alimentów.

WŁADZA RODZICIELSKA A NIEPEŁNOLETNI RODZICE

Władza rodzicielska przysługuje wyłącznie osobom dorosłym posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych. Władzy tej pozbawieni są więc małoletni (którzy nie ukończyli 18 lat) rodzice dziecka do czasu uzyskania przez nich pełnoletności. W myśl prawa są oni sami dziećmi pozostającymi pod władzą rodzicielską swoich rodziców. Wyjątek stanowi kobieta, która uzyskuje pełnoletność wstępując w związek małżeński po ukończeniu 16 roku życia (za wcześniejszym zezwoleniem sądu rodzinnego). Nie posiadają też władzy rodzielskiej osoby ubezwłasnowolnione przez sąd, choćby częściowo i ich sytuacji także dotyczą poniższe uwagi.

Oczywiście małoletni rodzice mogą zajmować się swoim dzieckiem i sprawować faktyczną pieczę nad nim. Sąd jednak powinien do czasu osiągnięcia pełnoletności ustanowić opiekuna prawnego dla dziecka. W praktyce, najczęściej takimi opiekunami są rodzice matki dziecka. Takie rozwiązanie stwarza możliwości najkorzystniejszej opieki nad dzieckiem – małoletnia matka może się nim zajmować korzystając z po-

mocy swoich rodziców, którzy na bieżąco podejmują najważniejsze decyzje dotyczące wnuka/wnuczki. Dziadkowie powinni wystąpić do sądu o ustanowienie ich również rodziną zastępczą dla niego/niej. Stwarza to możliwość skorzystania przez nich z pomocy finansowej przewidzianej dla tej formy pieczy. Oczywiście, powody finansowe nie są wystarczające do ustanowienia dziadków rodziną zastępczą. Warunkiem koniecznym jest jeszcze brak możliwości sprawowania bezpośredniej opieki biologicznych rodziców nad dzieckiem np. nie chcą oni tego robić lub nie są w stanie ze względu na swoją nieporadność.

Należy pamiętać, że nawet małoletnia matka dziecka ma prawo podejmować niektóre decyzje odnośnie swojego dziecka. Nie ma np. możliwości oddania dziecka do adopcji bez wyrażenia przez nią na to wyraźnej zgody.

Przykład: *17-letnia dziewczyna jest w ciąży. Ojciec dziecka jest także niepełnoletni. Dziewczyna i jej rodzice obawiają się, kto będzie sprawował władzę rodzicielską nad dzieckiem.*

Władza rodzicielska przysługuje tylko osobom z pełną zdolnością do czynności prawnych. Małoletnia co do zasady[1] nie będzie mogła więc sprawować władzy rodzicielskiej nad nowo narodzonym dzieckiem. W takiej sytuacji – zważywszy, że i ojciec dziecka jest niepełnoletni – rodzicom biologicznym dziecka nie będzie przysługiwała władza rodzicielska. Konieczne będzie więc ustanowienie opiekuna prawnego dla dziecka. Istnieje bowiem potrzeba ustanowienia osoby, która będzie mogła dziecko reprezentować, podejmować w jego sprawie decyzje, dokonywać czynności prawnych w jego imieniu. Takim opiekunem może być babcia dziecka lub jego dziadek. Natomiast ustanowienie rodziny zastępczej dla nowo narodzonego dziecka nie jest konieczne, o ile małoletnia matka będzie sprawowała nad dzieckiem pieczę. W innym przypadku, dziadkowie mogą wystąpić do sądu opiekuńczego jednocześnie o ustanowienie ich rodziną zastępczą i opiekunami prawnymi dla wnuka.

[1] Wyjątek od tej zasady stanowi uzyskanie pełnoletności w razie zawarcia małżeństwa – za zgodą sądu opiekuńczego, zob. art. 10 § 2 KC.

2.2. KIEDY I JAK SĄD MOŻE INGEROWAĆ WE WŁADZĘ RODZICIELSKĄ?

Władza rodzicielska jest bardzo ważnym i generalnie nienaruszalnym prawem rodzica. Sąd opiekuńczy jednak może zareagować na każdy sygnał, iż prawa dziecka zostały naruszone. Oczywiście taka ingerencja musi być adekwatna do stopnia naruszenia i może mieć miejsce jeżeli wymaga tego dobro dziecka.

Przed osiągnięciem pełnoletności przez dziecko władza rodzicielska ustaje w wyniku:

- pozbawienia przez sąd;
- ubezwłasnowolnienia rodziców;
- adopcji (przysposobienia) przez inne osoby.

Nie ma możliwości zrzeczenia się żadnym dokumentem władzy rodzicielskiej. Wszystkie sprawy związane z posiadaną władzą rodzicielską muszą zostać uregulowane w sądzie!

Kodeks rodzinny i opiekuńczy określa trzy sposoby ingerencji państwa we władzę rodzicielską:

1. Ograniczenie władzy rodzicielskiej.
2. Zawieszenie władzy rodzicielskiej.
3. Pozbawienie władzy rodzicielskiej.

Ad. 1

Ograniczenie jest łagodniejszą formą ingerencji we władzę rodzicielską. Sąd może ją zastosować, kiedy przez jej nienależyte wykonywanie zostało zagrożone dobro dziecka (np. rodzice zaniedbują dziecko, nie realizują obowiązku szkolnego itp.). Ograniczeniem jest w tym przypadku każde zarządzenie sądu dotyczące dziecka, które wchodzi w zakres władzy rodzicielskiej. Sąd opiekuńczy może w szczególności:

1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki wsparcia dziennego, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub

świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń;
2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun;
3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;
4) skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi;
5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie, niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej albo zarządzić umieszczenie małoletniego w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, w zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub w zakładzie rehabilitacji leczniczej.

Ograniczenie władzy rodzicielskiej następuje zawsze w ściśle określonym przez sąd zakresie. Rodzice zachowują resztę praw i obowiązków, co do których sąd nie wyda rozstrzygnięcia.

Przykład: *W związku z rażącym zaniedbywaniem przez rodziców 6-letniej Ali, sąd wydał zarządzenie o umieszczeniu jej w rodzinie zastępczej. Jednocześnie sąd nie wydał innych zarządzeń ograniczających władzę rodzicielską rodziców dziewczynki. Dziecko zachorowało i trafiło do szpitala, w którym okazało się, iż niezbędna jest interwencja chirurgiczna. Powstał problem, kto ma wyrazić pisemną zgodę w powyższym zakresie.*

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej nie jest jednoznaczne z pozbawieniem rodziców władzy rodzicielskich. Jeżeli sąd nie podjął w tym zakresie innych decyzji, taką zgodę powinni wyrazić rodzice dziecka. Problem pojawia się, gdy np. są oni niedostępni albo odmawiają swojej zgody. W tym przypadku należy wystąpić w tzw. trybie natychmiastowym do sądu opiekuńczego o zastępcze wyrażenie zgody.

Ad. 2

Zawieszenie władzy rodzicielskiej orzeka się w razie wystąpienia przemijającej przeszkody w jej wykonywaniu. Może ono dotyczyć jednego lub obojga rodziców. Przyczyna ta może mieć charakter niezawiniony i wynikać z przyczyn losowych takich jak choroba, wyjazd za granicę itp. Może zdarzyć się jednak, iż będzie ona zawiniona np. pobyt rodzica w zakładzie karnym. Niezależnie od przyczyn, w przypadku, gdy władza rodzicielska nie może być sprawowana przez drugiego rodzica, sąd ustanawia opiekuna prawnego do reprezentowania interesów dziecka. Zawieszenie będzie uchylone sądownie, gdy jego przyczyna odpadnie.

Przykład: *Rodzice siedmioletniej Zosi wyjechali na pół roku w celach zarobkowych za granicę. Dziewczynka została w Polsce pod opieką babci, której rodzice pozostawili dokument od notariusza, że uprawniają ją do opieki nad dzieckiem. Babcia była zdziwiona, kiedy u lekarza, w szkole i w innych miejscach spotykała się z wymaganiem posiadania postanowienia sądu.*

Z samego faktu sprawowania pieczy nad dzieckiem nie wynika jeszcze możliwość podejmowania w jego sprawie decyzji czy posiadania względem dziecka określonych uprawnień. W sytuacji przemijającej przeszkody w wykonywaniu władzy rodzicielskiej przez rodziców ich władza rodzicielska powinna zostać zawieszona przez sąd, a w ich miejsce – na okres zawieszenia władzy – decyzje w sprawie dziecka powinien podejmować opiekun prawny. Takim opiekunem może zostać babcia. W takim przypadku babcia powinna wystąpić z wnioskiem o zawieszenie władzy rodzicielskiej rodzicom i ustanowienie jej rodziną zastępczą oraz opiekunem prawnym dla wnuczki. W polskim prawie nie ma możliwości zrzeczenia się żadnym dokumentem władzy rodzicielskiej na rzecz innej osoby. Wszystkie sprawy związane z posiadaną władzą rodzicielską muszą zostać uregulowane w sądzie.

Ad. 3

Najsurowszą formą ingerencji we władzę rodzicielską jest jej pozbawienie. Jeżeli władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu **trwałej przeszkody** albo jeżeli rodzice **nadużywają władzy rodzicielskiej**

lub w sposób **rażący zaniedbują** swoje obowiązki względem dziecka, sąd opiekuńczy pozbawi rodziców władzy rodzicielskiej. Pozbawienie władzy rodzicielskiej może być orzeczone także w stosunku do jednego z rodziców.

Podstawy pozbawienia władzy rodzicielskiej:

1) Trwała przeszkoda w wykonywaniu władzy rodzicielskiej, np. orzeczenie wobec rodzica dziecka kary dożywotniego więzienia, wyjazd za granicę i nie utrzymywanie kontaktów z dzieckiem.
2) Nadużycie władzy rodzicielskiej, np. popełnienie przez rodzica przestępstwa wobec dziecka, znęcanie się psychiczne i fizyczne nad dzieckiem, wykorzystywanie seksualne, porzucenie dziecka, wychowanie dziecka w nienawiści do drugiego rodzica itp.
3) Rażące zaniedbywanie dziecka – trwałe, wielokrotne, poważne, uporczywe i wynikające ze złej woli niedopełnianie przez rodzica obowiązków, wynikających z władzy rodzicielskiej, np. głodzenie dziecka, nie dbanie o jego bezpieczeństwo, nie podawanie leków potrzebnych dziecku itp.
4) Mimo udzielonej rodzicom pomocy, nie ustały przyczyny zastosowania wobec nich wcześniej ograniczenia władzy rodzicielskiej, np. dziecko przebywa w rodzinie zastępczej, a jego rodzice nie interesują się nim lub prowadzą tryb życia, który uniemożliwia powrót dziecka. Jeżeli więc wiadomo, iż rodzice nie korzystają z szansy jaką dał im sąd, należy dać możliwość uregulowania sytuacji prawnej dziecka i w konsekwencji otworzyć mu drogę do adopcji.

W celu ograniczenia, pozbawienia lub zawieszenia rodzicom władzy rodzicielskiej należy złożyć odpowiedni wniosek w sądzie rodzinnym (sądzie rejonowym – wydział rodzinny i nieletnich), właściwym dla miejsca zamieszkania dziecka. Opłata za złożenie wniosku wynosi 40 zł. Można ją uiścić w kasie sądu lub przelewem na jego konto (potrzebne informacje można znaleźć na stronie właściwego sądu lub na miejscu w biurze obsługi interesantów [BOI]).

Przykład: *Pani Janina ma 80 lat i jest wdową. Jej córka wyjechała do pracy za granicę i pozostawiła syna – 5-letniego Szymka. Jego biologiczny ojciec jest pozbawiony władzy rodzicielskiej. Matka nie daje żadnego znaku życia, nie interesuje się dzieckiem i nie przysyła pieniędzy na jego*

utrzymanie. Pani Janina, mimo podeszłego wieku, zajmuje się wnukiem i zapewnia mu środki utrzymania. Boi się jednak, iż w momencie wystąpienia do Sądu o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla niego, sąd odbierze jej dziecko i umieści w placówce lub innej rodzinie zastępczej.

Nie ma wątpliwości, iż w tym wypadku babcia dziecka powinna zdecydować się na wystąpienie do sądu o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla wnuka. Gdyby tego nie zrobiła, w sytuacji nagłej np. dotyczącej zdrowia chłopca nie będzie osoby, która będzie uprawniona do podjęcia decyzji w sprawie dziecka. Sąd będzie badał, czy nie ma podstaw ograniczenia, zawieszenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej matki dziecka. Zbada również sytuację dziecka pozostającego w faktycznej pieczy babki. Jeżeli uzna, iż jest ono bezpieczne i ma zaspokojone wszystkie podstawowe potrzeby, bez żadnej przeszkody ustanowi ją rodziną zastępczą. Jeżeli uzna, iż np. ze względu na wiek lub stan zdrowia babcia nie radzi sobie z dzieckiem, sąd w pierwszej kolejności poszuka w rodzinie jeszcze kogoś, kto udzieli pomocy babci i jej wnukowi.

2.3. ASYSTENCI RODZINY I KURATORZY SĄDOWI, CZYLI KTO POMAGA RODZINIE?

ASYSTENT RODZINY

Asystent rodziny to osoba, która ma wspierać rodzinę przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekunczo-wychowawczych. Istotą jego działań jest wsparcie i współpraca z rodziną w kryzysie.

Do zadań asystenta rodziny należy w szczególności:

- pomoc w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;

- wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci.

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną (OPS), lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną (np. organizacja pozarządowa). Praca asystenta rodziny nie może być łączona z wykonywaniem obowiązków pracownika socjalnego na terenie gminy, w której praca ta jest prowadzona. Asystent rodziny prowadzi pracę w miejscu zamieszkania rodziny lub w miejscu przez nią wskazanym. Działa on na podstawie ustalonego z członkami rodziny planu pracy: od oceny wstępnej, przez układanie planu pracy i jego realizację po ocenę końcową, dostosowuje pracę do możliwości i kontekstu życia rodziny, stosuje małe kroki do przodu.

Rodzina może zostać zobowiązana przez sąd do pracy z asystentem rodziny na mocy postanowienia sądu o ograniczeniu władzy rodzicielskiej. Współpraca ta może mieć również charakter dobrowolny, kiedy rodzina sama zgłasza się do podmiotu organizującego pracę z rodziną w swojej gminie.

KURATOR RODZINNY

Kurator sądowy rodzinny to osoba sprawująca nadzór w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, w tym dotyczących ingerencji we władzę rodzicielską nad dziećmi. Istotą jego działań jest kontrola realizacji zarządzeń sądu.

Kuratorzy sądowi dzielą się na zawodowych i społecznych. Kurator zawodowy jest mianowany i odwoływany przez prezesa sądu okręgowego na wniosek kuratora okręgowego, a kurator społeczny jest mianowany i odwoływany przez prezesa sądu rejonowego na wniosek kierownika zespołu kuratorskiego. Aby zostać kuratorem należy spełnić warunki z ustawy o kuratorach sądowych, które są odmienne dla kuratora zawodowego i kuratora społecznego. W drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości określa obciążenia pracą kuratora zawodowego. Kurator pełni swoje obowiązki w terenie przeprowadzając wywiady i sprawując nadzory oraz ma swoje dyżury w sądzie określone przez prezesa sądu rejonowego. W przypadku kuratora społecznego ilość zadań ustalana jest przez kierownika zespołu w porozumieniu z wyznaczonym kuratorem zawodowym.

Kuratorzy sądowi rodzinni w szczególności:

- Sprawują nadzory w sprawach opiekuńczych, dotyczących ingerencji we władzę rodzicielską.
- Sprawują nadzory nad nieletnimi w związku z:
  - zastosowaniem środka wychowawczego,
  - warunkowym zwolnieniem z zakładu poprawczego,
  - warunkowym odstąpieniem od umieszczenia w zakładzie poprawaczym,
  - warunkowym zawieszeniem umieszczenia w zakładzie poprawczym.
- Kontrolują wykonywanie kurateli lub opieki nad osobami częściowo lub całkowicie ubezwłasnowolnionymi.
- Sprawują nadzory wobec osób uzależnionych od alkoholu, zobowiązanych do leczenia odwykowego.
- Przeprowadzają na zarządzenie sądu szereg wywiadów środowiskowych na różnym etapie postępowania sądowego oraz w sprawach, pozostających w kompetencji sądu rodzinnego i cywilnego. W szczególności:
  - w sprawach opiekuńczych, dot. dzieci,
  - w sprawach małżeńskich (np. w sprawach o rozwiązanie małżeństwa lub separację),
  - o zezwolenie na zawarcie małżeństwa przez osobę małoletnią,
  - w sprawach nieletnich,
  - w sprawach o przysposobienie.

- Biorą udział w ustanowionych przez sąd kontaktach rodziców z dziećmi.
- Wykonują orzeczenie sądu o przymusowym odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką.
- Kierują oraz pracują w ośrodku kuratorskim.

2.4. CZY MOŻNA PRZYWRÓCIĆ WŁADZĘ RODZICIELSKĄ?

Wszystkie zarządzenia sądu dotyczące władzy rodzicielskiej mają charakter tymczasowy i mogą ulec zmianie w przypadku zaistnienia zmian sytuacji w rodzinie. Zawsze w tym wypadku najważniejsze jest dobro dziecka.

Sąd powinien regularnie badać sytuację w rodzinie. Służą temu m.in. wywiady środowiskowe przeprowadzane przez kuratora, jak również informacje pozyskiwane od asystenta rodziny.

Odebrana lub zawieszona władza rodzicielska może być przywrócona, jeżeli ustanie trwała lub przejściowa przeszkoda w jej sprawowaniu. Oczywiście sąd zawsze musi dokładnie zbadać sytuację dziecka. Tylko całokształt okoliczności może stanowić podstawę do zmiany orzeczenia. W takim wypadku sąd może przywrócić pełną władzę rodzicielską, bądź przywrócić ją częściowo, pozostawiając pewne ograniczenia, zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym. Sąd może również znieść ograniczenie władzy, jeżeli uzna, że ustały powody, dla których władza rodzicielska została ograniczona.

Przykład: *Córka Pani Janiny, stanowiącej rodzinę zastępczą dla 5-letniego Szymka, wyjechała za granicę i w ogóle nie interesowała się dzieckiem. Pani Janina wystąpiła więc do sądu o odebranie jej władzy rodzicielskiej i sąd takie postanowienie wydał. Pewnego dnia córka wróciła do domu i złożyła deklarację, iż przemyślała swoje życie i teraz chce już być dobrą matką. Jej opieka głównie polega na kupowaniu dziecku prezentów. Nie godząc się na sytuację, w której ma odebraną władzę rodzicielską w stosunku do syna, występuje do sądu o jej przywrócenie.*

Powrót matki dziecka z zagranicy nie może w tym przypadku stanowić wyłącznej podstawy przywrócenia jej władzy rodzicielskiej. Porzuciła ona wcześniej dziecko, nie interesowała się jego losem, jak również nie łożyła na jego utrzymanie. Sąd może więc uznać jej powrót za niewystraczający i odmówić przywrócenia władzy rodzicielskiej. Może również zmienić postanowienie i ograniczyć władzę poprzez np. poddanie kontroli kuratora rodzinnego.

Nie można natomiast przywrócić władzy rodzicielskiej rodzicom, którzy „się jej zrzekli" (wyrazili tzw. zgodę blankietową na adopcję) albo zostali przez sąd jej pozbawieni, a dziecko zostało adoptowane, chyba, że adopcja ma charakter rozwiązywalny.

3. RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA

3.1. RODZAJE RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:
1) rodzina zastępcza: spokrewniona, niezawodowa lub zawodowa;
2) rodzinny dom dziecka.

Ad. 1

Rodzina zastępcza spokrewniona to taka, która jest tworzona przez rodzeństwo dziecka lub wstępnych dziecka (dziadków, pradziadków).

Jeśli chodzi o pozostałe dwa rodzaje rodzin – zawodową i niezawodową, ustawodawca ograniczył liczbę dzieci, które mogą w nich przebywać do nie więcej niż 3. Wyjątek stanowi konieczność umieszczenia w rodzinie rodzeństwa – za zgodą rodziny zastępczej oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, jest dopuszczalne umieszczenie w tym samym czasie większej liczby dzieci. Warto dodać, iż jest to maksymalna liczba dzieci umieszczonych w rodzinie, nie zaś wymagana ich liczba. Możliwe jest zatem przebywanie w rodzinie zawodowej lub niezawodowej tylko jednego dziecka. Pewną gwarancją dla zapewnienia optymalnej liczebności rodziny jest przepis, zgodnie z którym umieszczenie dziecka w rodzinie następuje za jej zgodą.

Rodziny zawodowe mogą m.in. pełnić funkcję pogotowia rodzinnego lub być rodziną specjalistyczną dla dziecka o szczególnych potrzebach, spełniającego warunki z ustawy.

Rodzina pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego ma charakter głównie interwencyjny, a pobyt dzieci w tej rodzinie powinien być krótkotrwały. Pogotowia przyjmują dzieci zarówno na podstawie orzeczenia sądu, jak i po doprowadzeniu przez Policję lub Straż Graniczną lub po „interwencyjnym" odebraniu dziecka przez pracownika socjalnego w trybie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Pogotowie rodzinne może odmówić, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, przyjęcia dziecka,

jeżeli łączna liczba umieszczonych w tej rodzinie dzieci przekroczy 3 oraz dziecka powyżej 10. roku życia doprowadzonego przez Policję lub Straż Graniczną.

Zasadą jest, iż w tego typu rodzinie zastępczej umieszcza się dziecko do czasu unormowania sytuacji dziecka, nie dłużej jednak niż na okres 4 miesięcy. W szczególnie uzasadnionych przypadkach okres ten może być przedłużony (za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej) do 8 miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego o powrót dziecka do rodziny, przysposobienie lub umieszczenie w długoterminowej rodzinnej pieczy zastępczej.

W rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej umieszcza się natomiast głównie dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności, dzieci umieszczone w pieczy zastępczej w ramach postępowania w sprawach nieletnich oraz małoletnie matki z dziećmi. Przy tym nie można oczywiście umieszczać w rodzinie w tym samym czasie zarówno dzieci niepełnosprawnych i dzieci objętych postępowaniem w sprawach nieletnich.

Ad. 2

W odróżnieniu do poprzednich uregulowań w tym względzie, ustawa nie przewiduje tworzenia rodzin zawodowych opiekujących się powyżej trójki dzieci. Ich miejsce zajęły rodzinne domy dziecka (RDD), w których może przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci (chyba że istnieje konieczność umieszczenia w nim rodzeństwa, za zgodą prowadzącego RDD oraz po pozytywnej opinii koordynatora, możliwe jest umieszczenie w RDD większej liczby dzieci).

3.2. WYMAGANIA DLA KANDYDATÓW NA RODZICÓW ZASTĘPCZYCH, CZYLI KTO MOŻE ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ/RDD?

Rodzinę zastępczą/RDD mogą utworzyć tylko małżonkowie lub osoba, która nie pozostaje w związku małżeńskim, u których umieszczono dziecko w celu sprawowania nad nim pieczy zastępczej. **Osoba, która**

ma zamiar pełnić funkcję rodziny zastępczej/prowadzącego rodzinny dom dziecka, powinna także spełniać szereg wymagań takich jak:

1) dawać rękojmię należytego sprawowania pieczy zastępczej, tj. świadczyć swoim dotychczasowym zachowaniem, że będzie dobrze pełnić tę funkcję;
2) nie być aktualnie (ani nigdy wcześniej) pozbawiona władzy rodzicielskiej, ani też nie być aktualnie ograniczona we władzy rodzicielskiej. Osoba taka nie może też mieć zawieszonej władzy rodzicielskiej. Oznacza to, iż z katalogu osób, które mogą zostać rodziną zastępczą/RDD zostały wyłączone osoby, które kiedykolwiek były pozbawione władzy rodzicielskiej, oraz takie które w czasie ubiegania się o ustanowienie rodziną zastępczą są ograniczone lub zawieszone we władzy rodzicielskiej wobec własnych dzieci;
3) wypełniać obowiązek alimentacyjny wobec swoich krewnych – w przypadku gdy taki obowiązek w stosunku do nich wynika z tytułu egzekucyjnego. Dotyczy to sytuacji zasądzenia alimentów orzeczeniem sądu albo uznania ich ugodą sądową;
4) mieć pełną zdolność do czynności prawnych. Ograniczona zdolność do czynności prawnych występuje zarówno w przypadku osób niepełnoletnich, jak i w przypadku osób ubezwłasnowolnionych częściowo. Zatem osoba, która jest ubezwłasnowolniona, chociażby częściowo, nie może pełnić funkcji rodziny zastępczej;
5) być zdolna do sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem, co zostało potwierdzone zaświadczeniem lekarskim o stanie zdrowia wystawionym przez lekarza podstawowej opieki zdrowotnej oraz opinią o posiadaniu predyspozycji i motywacji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka wystawioną przez psychologa, który posiada co najmniej wykształcenie wyższe magisterskie na kierunku psychologia oraz 2-letnie doświadczenie w poradnictwie rodzinnym;
6) przebywać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Warto w tym miejscu dodać, iż możliwe jest – jednak jedynie czasowe – sprawowanie pieczy nad dzieckiem poza terytorium RP, przez rodzinę/RDD, w którym to dziecko jest już umieszczone (za zgodą sądu). Dopuszcza się także czasowe powierzenie sprawowania pieczy – przez sąd – rodzinie zastępczej lub prowadzącemu rodzinny dom dziecka, któ-

rzy nie zamieszkują na terytorium RP, o ile jednak sprawują pieczę zastępczą nad rodzeństwem tego dziecka. Sąd w takim przypadku powinien zasięgnąć opinii starosty, który weźmie pod uwagę także opinię organizatora rodzinnej pieczy zastępczej i możliwość realizacji planu pomocy dziecku;

7) zapewnić odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające dziecku zaspokajanie jego indywidualnych potrzeb (m.in. potrzebę rozwoju, edukacji i rozwoju zainteresowań, wypoczynku i organizacji czasu wolnego). Należy uznać, że kryterium „odpowiednich warunków mieszkaniowych i bytowych" jest kryterium ocennym, które nie zostało ściśle sprecyzowane. Oceny jego spełniania dokonuje organizator rodzinnej pieczy zastępczej.

Warto dodać, że w przypadku rodziny zastępczej niezawodowej, co najmniej jedna osoba tworząca tę rodzinę musi posiadać stałe źródło dochodów, np. wynagrodzenie za pracę, emeryturę.

Ustawowym kryterium jest wymóg niekaralności. Kandydaci nie mogą być skazani prawomocnym wyrokiem sądu za umyślne przestępstwo. Kryterium to dotyczy kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe lub zawodowe oraz RDD.

Spełnianie wszystkich wcześniej wspomnianych kryteriów ustala się na podstawie przeprowadzonej przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej analizy sytuacji osobistej, rodzinnej i majątkowej. Jednocześnie kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (poza rodziną spokrewnioną) są zobowiązani posiadać świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub prowadzonego przez ośrodek adopcyjny. **Dla rodzin spokrewnionych ten wymóg określony jest inaczej – mianowicie, szkolenie takie można prowadzić według indywidualnego planu szkolenia, w zależności od potrzeb rodziny i dziecka.** Jeśli dobro dziecka jest zagrożone, a kandydaci jeszcze nie mają ukończonych wymaganych szkoleń, sąd może im powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej na okres do 6 miesięcy. W tym czasie muszą oni ukończyć szkolenie i uzyskać zaświadczenie.

Przykład: *Kandydat na rodzinę zastępczą zawodową był skazany za nieudzielenie pomocy pokrzywdzonemu w wypadku drogowym. Czy jego także dotyczy wymóg niekaralności?*

Tak, kandydaci na rodziny zawodowe muszą spełniać wymóg niekaralności. Przestępstwo nieudzielenia pomocy jest przestępstwem umyślnym[2]. Dlatego skazanie za takie przestępstwo dyskwalifikuje kandydata w procedurze ubiegania się o status rodziny zastępczej.

3.3. W JAKI SPOSÓB DZIECKO TRAFIA DO PIECZY ZASTĘPCZEJ?

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej może nastąpić głównie na skutek postanowienia sądu. Podstawowa procedura, przewidziana w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, to procedura umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej **w ramach ograniczenia władzy rodzicielskiej**. Zgodnie z art. 109 § 2 KRiO, sąd opiekuńczy może zarządzić umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej, jeśli dobro dziecka jest zagrożone.

Także w ramach postępowania w sprawach nieletnich można umieścić dziecko w rodzinie zastępczej – jest to środek stosowany wobec nieletniego sprawcy czynu karalnego lub osoby zdemoralizowanej (takie osoby można umieścić wyłącznie w rodzinie zastępczej zawodowej).

Jednak może zdarzyć się tak, że postanowienie sądu niejako potwierdza dokonane już przeniesienie dziecka do rodziny zastępczej. Najczęściej dzieje się tak w przypadkach, kiedy dziecko – z uwagi na zagrożenie jego życia lub zdrowia – musi być jak najszybciej umieszczone w bezpiecznym miejscu. Taki **tryb „interwencyjnego" umieszczenia dziecka poza rodziną biologiczną przewiduje ustawa o przeciwdziałaniu przemocy**

[2] Art. 162. § 1. KK: Kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu grożącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

w rodzinie, zgodnie z którą w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W takim jednak przypadku zawsze o ww. działaniach informowany jest sąd opiekuńczy. Policja i Straż Graniczna może doprowadzić dziecko do pieczy zastępczej także **w innych nagłych przypadkach, np. znalezienia dziecka bez opieki na ulicy**.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wskazuje także na dodatkową możliwość umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej – na podstawie umowy między rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka a starostą. Taki tryb ma zastosowanie w razie zaistnienia pilnej konieczności zapewnieniu bezpieczeństwa dziecku (ale tylko w przypadkach wniosku lub zgody rodziców dziecka na umieszczenie go w pieczy zastępczej). O zawartej umowie starosta zawiadamia niezwłocznie sąd. Umowa ta ma z zasady charakter tymczasowy – wygasa z chwilą zakończenia przez sąd postępowania z zakresu pieczy zastępczej.

JAK DŁUGO DZIECKO MOŻE BYĆ OBJĘTE PIECZĄ ZASTĘPCZĄ?

Piecza zastępcza nad dzieckiem powinna trwać do stwierdzenia ustania przyczyny umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka. Wtedy organizator rodzinnej pieczy zastępczej informuje właściwy sąd o możliwości powrotu dziecka do jego rodziny, załączając opinię gminy lub podmiotu prowadzącego pracę z rodziną i opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. W przypadku nie stwierdzenia ustania przyczyny umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej w terminie 18 miesięcy od dnia umieszczenia dziecka, organizator rodzinnej pieczy zastępczej musi złożyć do właściwego sądu wniosek wraz z uzasadnieniem o wszczęcie z urzędu postępowania o wydanie zarządzeń wobec dziecka celem uregulowania jego sytuacji prawnej. Do wniosku organizator rodzinnej pieczy zastępczej ma dołączyć w szczególności opinię gminy lub podmiotu prowadzącego pracę z rodziną i opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Sprawowanie pieczy zastępczej może trwać maksymalnie do osiągnięcia pełnoletności. Jednak przewiduje się możliwość dalszego przebywania tej osoby w dotychczasowej rodzinie/rodzinnym domu dziecka, przy spełnieniu następujących warunków:

- osoba ta osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej;
- zgodę na taki pobyt wyraziła rodzina zastępcza/prowadzący rodzinny dom dziecka;
- pobyt trwa nie dłużej niż do ukończenia 25. roku życia;
- osoba ta uczy się w szkole lub w zakładzie kształcenia nauczycieli lub na uczelni lub u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego, a w przypadku osoby legitymującej się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – uczy się w ww. formach kształcenia lub na kursach, jeśli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia.

W JAKI SPOSÓB MOŻNA ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ?

Rodzinę zastępczą ustanawia dla dziecka sąd. Natomiast – jak wcześniej wskazano – kandydaci na rodzinę zastępczą muszą spełniać szereg wymagań, w tym posiadać świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub prowadzonego przez ośrodek adopcyjny. Dlatego, **aby zostać rodziną zastępczą najpierw należy udać się do organizatora rodzinnej pieczy zastępczej**, w celu otrzymania wstępnej akceptacji dokonanej na podstawie oceny spełniania warunków, o których była mowa wyżej. Organizatorem pieczy jest jednostka organizacyjna powiatu lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania. Organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej nie może być placówka opiekuńczo-wychowawcza.

W praktyce **najczęściej takim organizatorem jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie**. W takim przypadku w centrum tworzy się zespół do spraw pieczy zastępczej.

Do zadań organizatora należy zwłaszcza:

1) prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (poza spokrewnionymi);
2) kwalifikowanie kandydatów;
3) organizowanie dla nich szkoleń.

JAKI SĄD JEST WŁAŚCIWY DO USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Sądem, do którego należy ustanowienie rodziny zastępczej nad dzieckiem jest sąd **opiekuńczy (Sąd Rejonowy, Wydział Rodzinny i Nieletnich) właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka**. Miejscem zamieszkania dziecka (w sytuacji gdy dziecko przebywa jeszcze pod władzą rodzicielską swoich rodziców biologicznych), jest miejsce zamieszkania obojga rodziców albo tego z rodziców, któremu wyłącznie przysługuje władza rodzicielska lub któremu zostało powierzone wykonywanie władzy rodzicielskiej.

Natomiast jeśli władza rodzicielska przysługuje na równi obojgu rodzicom mającym osobne miejsce zamieszkania, miejsce zamieszkania dziecka jest u tego z rodziców, u którego dziecko stale przebywa. Warto dodać, że w przypadku dzieci pozostających pod opieką opiekuna prawnego, miejscem ich zamieszkania jest miejsce zamieszkania opiekuna.

JAK WSZCZYNANA JEST PROCEDURA DOTYCZĄCA USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ PRZEZ SĄD?

Kandydaci, którzy chcą zostać rodziną zastępczą dla konkretnego dziecka, powinni **złożyć do sądu opiekuńczego wniosek** o ustanowienie ich rodziną zastępczą dla tego dziecka. Często są to osoby z bliskiego otoczenia dziecka, które wiedzą o sytuacji rodzinnej dziecka (np. rodziny spokrewnione).

Osoba występująca z takim wnioskiem do sądu ma status wnioskodawcy.

Dziecko może zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej także na wniosek innych osób niż kandydaci na rodzinę zastępczą – np. **rodziców czy prokuratora. Sąd może takie postępowanie wszcząć także z urzędu** (a zatem – bez wniosku o ustanowienie rodziną zastępczą). Dzieje się tak, **kiedy podejmie informację o tym, że dobro dziecka jest zagrożone** (np. gdy pismo o niepokojącej sytuacji rodzinnej dziecka złoży instytucja sprawująca pieczę nad dzieckiem, np. szkoła). Warto w tym miejscu dodać, że **każdy ma społeczny obowiązek zawiadomić sąd opiekuńczy o zagrożeniu dobra dziecka**. Obowiązek spoczywa jednak szczególnie na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach,

notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, placówkach medycznych, pomocy społecznej oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi.

W sytuacji zagrożenia dobra dziecka, pismem informującym sąd o nieprawidłowościach w rodzinie **jest wniosek o wgląd w sytuację dziecka/ rodziny.**

CZY WNIOSEK O USTANOWIENIE RODZINĄ ZASTĘPCZĄ PODLEGA OPŁACIE?

Od wniosku o umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka **nie pobiera się opłaty.**

JAK NAPISAĆ WNIOSEK O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Wniosek o ustanowienie kandydatów rodziną zastępczą musi zawierać następujące informacje:

1) **oznaczenie sądu**, do którego jest skierowany. Właściwość sądu została już wcześniej omówiona – w główce wniosku należy więc wskazać Sąd Rejonowy, Wydział Rodzinny i Nieletnich właściwy miejscowo do rozpoznania sprawy. Informacje o właściwości miejscowej i numerze, który w strukturze organizacyjnej sądu ma dany wydział dostępne są na stronach internetowych sądów;
2) **imiona i nazwiska, PESEL oraz oznaczenie miejsc zamieszkania uczestników postępowania**. We wniosku należy wskazać imię i nazwisko wnioskodawcy lub wnioskodawców oraz jego miejsce zamieszkania.
   Jako uczestników postępowania należy także wskazać rodziców dziecka, które ma być objęte pieczą zastępczą (imiona, nazwiska, PESEL o ile jest znany oraz miejsca zamieszkania, w przypadku dziecka – także datę urodzenia);
3) **tytuł** (oznaczenie) pisma (zwykle jest to: „wniosek o ustanowienie rodziną zastępczą");
4) **treść wniosku**. Oczywiście podstawowym żądaniem jest ustanowienie kandydatów rodziną zastępczą dla konkretnego dziecka (koniecz-

ne jest podanie jego danych). Czasem wniosek taki połączony jest z wnioskiem o ograniczenie władzy rodzicielskiej (wtedy, kiedy jeszcze ograniczenie poprzez umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej nie nastąpiło). Ponadto, we wnioskach takich spotyka się także żądanie umieszczenia dziecka pod pieczą kandydatów na czas trwania postępowania, wnioski dowodowe, wnioski w przedmiocie kosztów postępowania (np. zastępstwa procesowego – pełnomocnika, opłat za badania, jeśli zostały poniesione przez wnioskodawców);

5) **uzasadnienie wniosku** wraz z dowodami na poparcie przytoczonych okoliczności. W uzasadnieniu należy podać okoliczności wskazujące, iż istnieje podstawa do umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej oraz że wnioskodawcy spełniają wymagania ustawowe do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Należy także podać dowody na poparcie swoich twierdzeń (wskazać świadków, którzy mogą te okoliczności potwierdzić, dokumenty – zaświadczenia, opinie, akta stanu cywilnego, orzeczenia sądowe/innych organów postępowania itp.).

Pismo należy podpisać, a na jego końcu należy wymienić wszystkie załączniki. Wniosek należy złożyć w kilku egzemplarzach (1 egzemplarz dla sądu oraz po jednym odpisie wniosku oraz jego załączników dla każdego uczestnika postępowania).

Wzór wniosku o ustanowienie rodziną zastępczą dla dziecka dostępny jest na końcu tego poradnika.

JAK WYGLĄDA PROCEDURA PO WPŁYNIĘCIU WNIOSKU O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ LUB WNIOSKÓW DOTYCZĄCYCH WŁADZY RODZICIELSKIEJ?

Sąd bada, czy wniosek spełnia wszystkie kryteria formalne. Jeśli istnieją jakieś braki formalne, sąd wzywa wnioskodawcę do ich uzupełnienia. W wezwaniu sąd określa termin, w którym powinno dojść do uzupełnienia tych braków, w terminie tygodniowym.

Jeśli wniosek spełnia warunki formalne **sąd** wykona szereg czynności – m.in. **doręczy odpisy wniosku do pozostałych uczestników postępowania, wyznaczy termin rozprawy i zawiadomi o nim uczestników.**

Sąd opiekuńczy, przed umieszczeniem dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej **ma obowiązek zasięgnąć opinii ośrodka pomocy społecznej i organizatora rodzinnej pieczy zastępczej**. Poza tym sąd powinien pozyskać informacje o dotychczasowym sprawowaniu funkcji przez rodzinę zastępczą/RDD (o ile dotyczy) oraz informacji z rejestru danych dot. pieczy zastępczej, prowadzonego przez starostę.

Sąd może także gromadzić informacje o dziecku i rodzinie z innych dostępnych źródeł. Może przede wszystkim zarządzić przeprowadzenie przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego, a także zwrócić się do jednostki wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej o informacje dotyczące małoletniego i jego środowiska. Dzięki temu sąd pozyskuje informacje o zachowaniu się i warunkach wychowawczych dziecka, sytuacji bytowej rodziny itp.

Jeżeli natomiast postępowanie toczy się z urzędu (nikt nie złożył wniosku o ustanowienie go rodziną zastępczą dla dziecka), sąd może zwrócić się o informację do jednostki wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w celu wskazania osób właściwych do zapewnienia pieczy zastępczej.

CZY W SPRAWACH O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ ODBĘDZIE SIĘ ROZPRAWA?

W sprawach o ograniczenie władzy rodzicielskiej postanowienie może zostać wydane tylko po przeprowadzeniu rozprawy. Jak wcześniej wskazano, umieszczenie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej jest jednym z rodzajów ograniczenia władzy rodzicielskiej rodziców dziecka.

Warto dodać, że w sprawach tego typu sąd z urzędu zarządza odbycie całego posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych, jeżeli przeciwko publicznemu rozpoznaniu sprawy przemawia dobro małoletniego. Konsekwencją rozpoznania sprawy przy drzwiach zamkniętych jest fakt, iż w rozprawie ma prawo wziąć ograniczony krąg osób. Należą do niego: uczestnicy postępowania i ich pełnomocnicy, prokurator oraz po dwie osoby zaufania wyznaczone przez każdego z uczestników.

JAK WYGLĄDA ROZPRAWA SĄDOWA W SPRAWIE USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Rozprawa rozpoczyna się od **zgłoszenia przez uczestników swoich wniosków**, przedstawienia twierdzeń i dowodów na ich poparcie. Poza tym rozprawa obejmuje postępowanie dowodowe. **W postępowaniu w przedmiocie władzy rodzicielskiej i ustanowienia pieczy zastępczej nad dzieckiem sąd musi ustalić, czy istnieją przesłanki ograniczenia (lub pozbawienia/zawieszenia) władzy rodzicielskiej oraz czy zagrożenie dobra dziecka uzasadnia umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej.** Sąd ustala także, czy kandydaci na rodzinę spełniają wszystkie ustawowe kryteria.

Materiał dowodowy w sprawie w dużej mierze zależy od inicjatywy uczestników postępowania, choć dowody może przeprowadzać także sąd z urzędu. W postępowaniu dowodowym może dojść do przesłuchania świadków, przeprowadzenia dowodu z przedłożonych dokumentów. Bardzo często występującym dowodem w tego typu postępowaniach jest dowód z opinii Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno-Konsultacyjnego (RODK), przeprowadzany na okoliczność więzi uczuciowych dziecka z rodzicami lub z osobami, które chcą pełnić funkcję rodziny zastępczej.

Także dziecko ma prawo wypowiedzieć się we własnej sprawie. Czynnością procesową, która służy poznaniu zdania dziecka jest wysłuchanie. Sąd opiekuńczy wysłucha dziecko, **jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala**. Wysłuchanie powinno zawsze odbywać się poza salą posiedzeń i bez obecności stron postępowania.

Oczywiście wszystkie te czynności zazwyczaj nie są przeprowadzane na jednej rozprawie i są rozciągnięte w czasie.

CZY W POSTĘPOWANIU O USTANOWIENIE RODZINY ZASTĘPCZEJ SĄD WYDA WYROK?

W postępowaniu tego typu sąd – rozpoznając sprawę – **wydaje postanowienia**. Ogłoszenie tego orzeczenia ma charakter publiczny. Jeśli uczestnik postępowania nie będzie obecny na ogłoszeniu postanowienia, sąd **nie doręczy** mu jego treści z urzędu. Aby otrzymać postanowienie (lub postanowienie z uzasadnieniem) należy wnieść o to wniosek do sądu, który postanowienie wydał.

CZY MOŻLIWE JEST UMIESZCZENIE DZIECKA U KANDYDATÓW ZANIM SĄD WYDA POSTANOWIENIE KOŃCZĄCE SPRAWĘ?

Sąd może w trybie postępowania zabezpieczającego uregulować sposób roztoczenia pieczy nad dziećmi, w tym wydać postanowienie o umieszczeniu dziecka pod pieczą kandydatów. Dzięki temu dziecko może już w trakcie postępowania przebywać razem z kandydatami do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i nawiązać z nimi relacje.

Przykład: *Siostra umieszczonej w placówce opiekuńczo-wychowawczej Julii bardzo chce zostać dla niej rodziną zastępczą. Wie, że Julia źle czuje się w placówce i chciałaby jak najszybciej zabrać ją do siebie do domu. Obawia się jednak, że procedura będzie bardzo długo trwała.*

Siostra Julii może – występując z wnioskiem o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla dziewczynki – jednocześnie wnieść o tymczasowe powierzenie jej pieczy nad dzieckiem. Jeśli sąd uzna taki wniosek, Julia jeszcze przed zakończeniem postępowania będzie mogła już mieszkać ze swoją siostrą.

CO ZROBIĆ, JEŚLI SĄD ODMÓWIŁ KOMUŚ USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ?

Uczestnikom postępowania przysługuje prawo zaskarżenia postanowienia sądu o oddaleniu wniosku o ustanowienie rodziną zastępczą. **Środkiem zaskarżenia jest apelacja.**

Aby zaskarżyć postanowienie, należy najpierw – **w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia** postanowienia – złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia oraz doręczenie postanowienia z uzasadnieniem. Orzeczenia, a tym bardziej jego uzasadnienia, sąd nie doręcza uczestnikom z urzędu. Wniosku o sporządzenie uzasadnienia nie trzeba uzasadniać.

Uzasadnienie sąd powinien sporządzić w ciągu tygodnia od dnia, w którym zażądano jego doręczenia.

Termin do złożenia apelacji wynosi **dwa tygodnie od daty otrzymania** przez uczestnika postępowania odpisu postanowienia wraz z uzasad-

nieniem. Apelację składa się co prawda do sądu okręgowego (Wydział Cywilny Odwoławczy), ale za pośrednictwem sądu, który wydał postanowienie.

Można oczywiście złożyć apelację także nie zażądawszy wcześniej sporządzenia uzasadnienia, jednak jest to trudniejsze (w uzasadnieniu sąd wskazuje, jakie dowody uznał za przekonujące, jaki ustalił stan faktyczny, co przemawiało za jego decyzjami). Termin do wniesienia apelacji płynie wówczas od upływu terminu do żądania uzasadnienia (**łącznie 21 dni od ogłoszenia postanowienia**). Opłata od apelacji wynosi 40 zł.

Przykład: *Pani Barbara Kowalska nie jest zadowolona z postanowienia, które wydano dnia 17.06.2013 roku, gdyż sąd jedynie ograniczył władzę rodzicielską rodzicom jej wnuka – Tomka, ustanawiając kuratora. Babcia boi się o zdrowie wnuka i chciałaby, aby sąd ustanowił ją rodziną zastępczą dla niego,aby chłopiec nie mieszkał już z rodzicami – alkoholikami. W jakim terminie może skutecznie odwołać się od postanowienia?*

Pani Barbara ma tydzień od wydania postanowienia na złożenie wniosku o uzasadnienie wyroku, czyli do dnia 24.06.2013 roku do północy. Wniosek może złożyć w biurze podawczym sądu lub wysłać pocztą. Jeśli złoży taki wniosek, będzie mogła złożyć apelację w ciągu dwóch tygodni od otrzymania uzasadnienia z sądu, na co może czekać koło miesiąca. Np. jeśli odbierze uzasadnienie w dniu 18.07.2013 roku, będzie miała czas na złożenie apelacji do 01.08.2013 r. Jeśli ostatnim dniem terminu do złożenia apelacji będzie święto lub niedziela, wtedy zyskuje się jeden dzień, czyli będzie ją można złożyć w pierwszy dzień roboczy po święcie lub poniedziałek.

UWAGA: sobota nie jest dniem wolnym według prawa cywilnego! Jeśli pani Barbara nie zdąży wnieść wniosku o uzasadnienie, bądź później zdecyduje się na złożenie apelacji, nie może już uzyskać uzasadnienia, ale może jeszcze złożyć apelację w ciągu kolejnych 14 dni od ostatniego dnia, kiedy mogła złożyć wniosek o uzasadnienie, czyli w tym wypadku do dnia 08.07.2013 roku.

3.4. RODZINY ZAWODOWE I RODZINNE DOMY DZIECKA

W JAKI SPOSÓB POWSTAJĄ RODZINY ZAWODOWE?

Rodziny zawodowe powstają poprzez zawarcie z kandydatami umowy o pełnienie takiej funkcji. Umowę zawiera starosta (lub upoważniony przez niego kierownik PCPR). Umowa zawierana jest na wniosek kandydatów/istniejącej rodziny niezawodowej, **na okres co najmniej 4 lat**.

Jeżeli chodzi o kandydatów, którzy dotychczas nie byli rodziną zastępczą niezawodową, **starosta może (nie musi)** zawrzeć z nimi umowę o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub prowadzenie rodzinnego domu dziecka. Natomiast w przypadku, gdy o przekwalifikowanie na rodzinę zastępczą zawodową ubiega się istniejąca już rodzina niezawodowa, o ile spełnia ona warunki do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, posiada opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz co najmniej 3-letnie doświadczenie jako sprawujący pieczę zastępczą, starosta zawiera z nią (obligatoryjnie) umowę o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej. Jeśli zaś kryterium stażu zawodowego nie jest spełnione, nadal z taką rodziną niezawodową starosta może zawrzeć umowę, o ile spełnia ona warunki do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej i posiada pozytywną opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Bardzo istotne jest to, że możliwość zawarcia umowy przez starostę jest limitowana i określona w trzyletnim powiatowym programie dotyczącym rozwoju pieczy zastępczej.

Umowa zawierana w zakresie pełnienia funkcji rodziny zawodowej jest umową o charakterze cywilnoprawnym i mają do niej zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego, dotyczące umowy zlecenia. Przepisy ustawy określają niezbędne **elementy umowy o pełnienie funkcji rodziny zawodowej**:

- określenie stron umowy;
- cel i przedmiot umowy;
- miejsce sprawowania pieczy zastępczej;

- sposób i zakres jej finansowania;
- liczbę dzieci powierzonych rodzinie zastępczej;
- maksymalną liczbę dzieci, które można umieścić w danej rodzinie zastępczej;
- gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej specjalistycznej sprawującej pieczę zastępczą nad: dzieckiem niepełnosprawnym/dzieckiem umieszczonym w pieczy zastępczej w trybie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich/małoletnią matką z dzieckiem, gotowość do pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego.

Ponadto umowa musi określać:

- wysokość wynagrodzenia przysługującego rodzinie zastępczej oraz sposób wypłaty;
- możliwość korzystania ze szkoleń i innych form podnoszenia kwalifikacji przez osoby tworzące rodzinę zastępczą;
- zakres niezbędnej pomocy w razie choroby osób tworzących rodzinę zastępczą lub problemów z powierzonymi dziećmi;
- warunki czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą;
- wysokość kosztów utrzymania i eksploatacji lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, w którym ma być pełniona funkcja rodziny zastępczej;
- uprawnienia starosty w zakresie bieżącej kontroli wykonywania umowy.

Umowa powinna określać także czas, na jaki zostaje zawarta oraz warunki i sposób jej zmiany oraz rozwiązania.

CZY WSPÓŁMAŁŻONEK, KTÓRY STRACIŁ PRACĘ W TRAKCIE TRWANIA UMOWY O PEŁNIENIE FUNKCJI ZAWODOWEJ RODZINY ZASTĘPCZEJ MOŻE OTRZYMAĆ STATUS OSOBY BEZROBOTNEJ?

Zgodnie z wyrokiem WSA we Wrocławiu z 17 kwietnia 2013 r., sygn. akt IV SA/Wr 778/12 **osoba, która straciła pracę w trakcie trwania umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej może ubiegać się**

o nadanie jej statusu bezrobotnego i jeśli spełnia wszystkie inne warunki ustawowe, otrzyma ten status i związane z nim uprawnienia.

W opinii Sądu, nie można zgodzić się z tym, że w sytuacji, gdy małżonek podpisuje umowę o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej, z tytułu której nigdy nie uzyska żadnego wynagrodzenia (bo tylko jedno z małżonków może je otrzymywać), wykonuje on pracę lub świadczy inne usługi w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Przeciwna interpretacja godzi nie tylko w cel ustawy, ale i w konstytucyjną zasadę równości wobec prawa i prawa do równego traktowania przez władze publiczne, której to zasady władze muszą przestrzegać. Od zasady równości Konstytucja nie zna żadnych odstępstw i wyjątków.

Na bazie tego orzeczenia mogą w ten sam sposób działać współmałżonkowie, którzy podpisali umowę na prowadzenie rodzinnego domu dziecka.

CZY UMOWA MOŻE ZOSTAĆ ZAWARTA Z INNYM POWIATEM NIŻ TEN, GDZIE MA MIEJSCE ZAMIESZKANIA KANDYDAT NA RODZINĘ ZASTĘPCZĄ?

Umowa może zostać zawarta przez starostę innego powiatu niż powiat właściwy miejscowo (ze względu na miejsce zamieszkania kandydatów). W takim jednak przypadku, umowa może być zawarta dopiero po uprzednim zawarciu porozumienia starosty powiatu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziny ze starostą, który zamierza zawrzeć umowę.

Przykład: *Pani Janina pełniła funkcję rodziny zastępczej zawodowej w swoim powiecie, jednak weszła w konflikt personalny z pracownikami PCPR. Zastanawia się, czy może ubiegać się o bycie rodziną zawodową dla innego powiatu.*

Pani Janina może się o to ubiegać. Jednakże zawarcie porozumienia w tej kwestii między powiatami nie jest obligatoryjne, zatem nie ma gwarancji, że pani Janina zostanie rodziną dla innego powiatu.

CO NALEŻY ZROBIĆ, BY ZOSTAĆ RODZINĄ ZASTĘPCZĄ ZAWODOWĄ?

Pierwszym krokiem powinno być zgłoszenie się do organizatora rodzinnej pieczy zastępczej w powiecie zamieszkania kandydata. Do zadań organizatora należy bowiem prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, kwalifikowanie tych osób, organizowanie dla nich szkoleń.

Jak wcześniej wskazywano, **jednym z wymogów uzyskania statusu rodziny zastępczej zawodowej jest posiadanie świadectwa ukończenia szkolenia** organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub prowadzonego przez ośrodek adopcyjny oraz posiadanie opinii organizatora. **Na takie szkolenie kandydatów kieruje organizator rodzinnej pieczy zastępczej**, po przeprowadzeniu oceny, czy kandydaci spełniają warunki, o których była mowa wcześniej.

Spełnianie warunków do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, odbycie szkolenia, posiadanie opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz złożenie wniosku o zawarcie umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej są warunkami podpisania umowy na pełnienie funkcji rodziny zastępczej.

Tryb ten dotyczy także osób, które do tej pory były rodzinami zastępczymi innego typu i teraz pragną się „przekwalifikować".

Zawarcie umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej nie następuje w formie decyzji administracyjnej. Dlatego też, jeśli starosta odmawia zawarcia umowy z kandydatami do pełnienia funkcji zawodowej rodziny zastępczej, kandydaci nie mogą jego decyzji zaskarżyć w trybie administracyjnym. Mogą jednak wystąpić z roszczeniem o zawarcie tej umowy w drodze powództwa cywilnego.

Aby wystąpić na drogę sądową należy wcześniej złożyć pisemny wniosek o zawarcie umowy. W przypadku wielu kandydatów wnoszą oni ustnie o zawarcie takiej umowy, czy też uzyskują od pracowników PCPR informację, iż na pewno nie mają szans na pełnienie funkcji rodziny zawodo-

wej. Jednak, aby mówić o odmowie zawarcia umowy i – co za tym idzie – wystąpieniu z powództwem cywilnym do sądu, należy najpierw złożyć wniosek, czyli rozpocząć procedurę ustawową zmierzającą do uzyskania statusu rodziny zawodowej. Dopiero wówczas możemy mówić o odmowie zawarcia umowy przez starostę.

Zalecane jest – przed wystąpieniem z takim powództwem – uzyskanie pomocy prawnej zarówno w ocenie szans na powodzenie w procesie (zależeć one będą m.in. od warunków, które spełniają kandydaci, m.in. od ich stażu pełnienia funkcji rodziny zastępczej), jak i w sformułowaniu pozwu.

CZY MOŻNA ŁĄCZYĆ PEŁNIENIE FUNKCJI RÓŻNYCH RODZIN ZASTĘPCZYCH W TYM SAMYM CZASIE?

To zależy. **Nie można** łączyć pełnienia funkcji:

1) rodziny zastępczej zawodowej/niezawodowej z prowadzeniem rodzinnego domu dziecka;
2) rodziny zastępczej zawodowej z funkcją rodziny zastępczej niezawodowej.

Zatem **dopuszczalne** jest łączenie funkcji:

1) rodziny zastępczej spokrewnionej z funkcją rodziny zastępczej zawodowej/niezawodowej. W takim przypadku w rodzinie tej nie może przebywać więcej niż 3 dzieci;
2) rodziny zastępczej spokrewnionej z prowadzeniem rodzinnego domu dziecka. Wówczas piecza może być sprawowana nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci.

W obu wyżej wymienionych przypadkach możliwe jest dokonanie odstępstwa od ww. liczebności dzieci, jeśli istnieje konieczność umieszczenia w pieczy zastępczej rodzeństwa dziecka i o ile na to umieszczenie wyrazi zgodę sprawujący pieczę, a koordynator rodzinnej pieczy zastępczej wyda w tej sprawie pozytywną opinię.

JAK POWSTAJĄ RODZINNE DOMY DZIECKA?

Rodzinne domy dziecka istnieją na podstawie umowy o utworzenie rodzinnego domu dziecka. Umowę taką podpisuje się ze starostą lub podmiotem, któremu powiat zlecił organizowanie rodzinnego domu dziecka. Co do zasady zawarcie takiej umowy jest fakultatywne – z kandydatami spełniającymi warunki do prowadzenia rodzinnego domu dziecka, na ich wniosek, starosta może zawierać umowy. Jednak zawarcie to jest obligatoryjne, jeśli wystąpi o nie rodzina zastępcza zawodowa, w której wychowuje się co najmniej 6 dzieci, o ile spełnia ona warunki do prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz posiada co najmniej 3-letnie doświadczenie jako rodzina zastępcza zawodowa.

Praca prowadzącego rodzinny dom dziecka jest wykonywana na podstawie umowy o świadczenie usług. Umowa zawierana jest na okres co najmniej 5 lat.

3.5. UPRAWNIENIA I OBOWIĄZKI RODZIN ZASTĘPCZYCH

JAKIE OBOWIĄZKI MAJĄ RODZINY ZASTĘPCZE?

Główny cel umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej – czyli zapewnienie mu zabezpieczenia jego dobra – przejawia się także w podstawowych obowiązkach rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. Głównym z nich jest zapewnienie dziecku całodobowej opieki i wychowania, przy zachowaniu następujących zasad:

1) traktowania dziecka w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej;
2) zapewnienia dostępu do przysługujących świadczeń zdrowotnych;
3) zapewnienia kształcenia, wyrównywania braków rozwojowych i szkolnych;
4) zapewnienia rozwoju uzdolnień i zainteresowań;
5) zaspokajania potrzeb emocjonalnych, bytowych, rozwojowych, społecznych oraz religijnych;

6) zapewnienia ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka;
7) umożliwienia kontaktu z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej.

Obowiązek sprawowania pieczy nad dzieckiem i jego wychowania osoby sprawujące pieczę zastępczą podejmują z dniem faktycznego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.

Warto dodać, iż osoby sprawujące pieczę zastępczą mają także obowiązek współpracy z ośrodkiem adopcyjnym, koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej.

Jeśli zaś idzie o rodziny zawodowe oraz prowadzących rodzinne domy dziecka, osoby te mają także dodatkowy obowiązek – systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji, w szczególności przez udział w szkoleniach. Obowiązek ten związany jest oczywiście z profesjonalnym charakterem działalności tych osób.

JAKIE UPRAWNIENIA PRZYSŁUGUJĄ RODZINOM ZASTĘPCZYM?

PRAWO DO POMOCY SPECJALISTYCZNEJ I WSPARCIA:

Odpowiednikiem konieczności współpracy z różnymi instytucjami jest **prawo do uzyskania od nich konkretnego wsparcia i pomocy.** Organizator rodzinnej pieczy zastępczej powinien – w ramach tego wsparcia – umożliwić sprawującym pieczę zastępczą uzyskanie porady w poradni psychologiczno-pedagogicznej lub w innej poradni specjalistycznej oraz podjęcie specjalistycznej terapii.

Wsparcie rodzin i rodzinnych domów dziecka możliwe jest także dzięki instytucji koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się opieką takiego koordynatora, o ile rodzina/rodzinny dom dziecka złoży taki wniosek. Jednym z **obowiązków takiego koordynatora, czyli także prawem rodziny/prowadzącego rodzinny dom jes**t:
1) udzielanie pomocy w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;

2) przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i rodziną zastępczą/prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku;
3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
4) zapewnianie specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej.

PRAWO DO INFORMACJI O DZIECKU:

Sprawującym pieczę zastępczą zapewnia się przekazanie informacji o nowo przyjmowanym dziecku. W ramach tego uprawnienia rodzina powinna otrzymać od organizatora rodzinnej pieczy zastępczej szczegółowe informacje o dziecku i jego sytuacji rodzinnej (m.in. informacji o rodzeństwie). Sprawujący pieczę powinni otrzymać także dokumentację dotyczącą dziecka (akt urodzenia, dokumentacja medyczna, dokumentacja szkolna, diagnoza psychofizyczna dziecka, plan pracy z rodziną).

PRAWO DO WCZEŚNIEJSZEGO KONTAKTU Z DZIECKIEM:

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej powinien, w miarę potrzeby, zapewnić sprawującym pieczę kontakt z nowo przyjmowanym do rodziny/domu dzieckiem w terminie nie późniejszym niż 7 dni przed umieszczeniem dziecka w tej rodzinie/rodzinnym domu.

PRAWO DO POMOCY PRZY WYKONYWANIU CODZIENNYCH OBOWIĄZKÓW:

Każda rodzina zastępcza/rodzinny dom dziecka mogą korzystać z pomocy wolontariuszy. Pomoc ta organizowana jest przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, po poinformowaniu go przez rodzinę/prowadzącego rodzinny dom, że istnieje taka potrzeba.

W przypadku zaś rodzin zawodowych i niezawodowych możliwe jest wsparcie ze strony osoby zatrudnionej do pomocy. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek rodziny zastępczej zawodowej lub rodziny zastępczej niezawodowej, starosta może zatrudnić osobę do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich. **Gdy w rodzinie przebywa więcej niż 3 dzieci i rodzina zastęp-**

cza złożyła o to wniosek, starosta jest zobowiązany do zatrudnienia osoby do pomocy. Osobą taką może być także małżonek niepobierający wynagrodzenia z tytułu umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej.

Także rodzinne domy dziecka mają możliwość ubiegania się o tego typu wsparcie. Starosta, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek prowadzącego rodzinny dom dziecka może (zatem – nie musi) zatrudnić osobę do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich. **Jeśli jednak w RDD przebywa więcej niż 4 dzieci, starosta ma obowiązek zatrudnienia takiej osoby.** Także w wypadku RDD osobą tą może być małżonek niepobierający wynagrodzenia z tytułu umowy o prowadzenie rodzinnego domu dziecka.

JAKIE UPRAWNIENIA MA SPRAWUJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ W ODNIESIENIU DO SFERY PRAWNEJ DZIECKA?

Jak wskazano już w części dotyczącej władzy rodzicielskiej, zakres uprawnień osób sprawujących pieczę zastępczą jest węższy od zakresu władzy rodzicielskiej.

Sprawujący pieczę zastępczą mają obowiązek i prawo:

a) wykonywania bieżącej pieczy nad dzieckiem umieszczonym w pieczy zastępczej;
b) wychowania dziecka;
c) reprezentowania dziecka w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie jego potrzeb.

Pozostałe obowiązki i prawa wynikające z władzy rodzicielskiej należą do rodziców dziecka, o ile sąd opiekuńczy nie postanowił inaczej. Taki podział uprawnień i obowiązków między rodzinę biologiczną dziecka, a sprawujących pieczę zastępczą, funkcjonuje od chwili faktycznego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. W praktyce taki podział wywołuje wątpliwości i trudności.

Przykład: *9-letni Łukasz z powodu choroby matki, która go samotnie wychowuje, został umieszony u swojej ciotki, jako rodziny zastępczej. Dziecko było wychowywane w duchu ateizmu. Rodzina nie godzi się na to i postanawia chłopca ochrzcić i wysłać na lekcje religii, które pozwolą na przystąpienie do Pierwszej Komunii.*

W tym przypadku rodzina zastępcza nie ma prawa ingerować w sferę, która nie jest jej przypisana. To rodzice biologiczni decydują w kwestiach religii swoich dzieci.

Przykład: *13-letnia Ania została umieszczona w rodzinie zastępczej. Postanowienie sądu zawierało tylko sformułowanie „sąd postanowił ograniczyć władzę rodzicielską X i Y poprzez umieszczenie małoletniej Anny X w rodzinie zastępczej". Rodzice Ani nie zgadzają się na wizyty Ani u psychiatry i psychologa. Rodzina zastępcza zastanawia się, czy może sama zdecydować o wysłaniu dziecka do specjalisty.*

Niestety, w tym przypadku rodzina nie może sama podjąć takiej decyzji. By uniknąć takich sytuacji, w toku postępowania o ustanowienie rodziną zastępczą kandydaci do pełnienia tej funkcji mogą wnosić o ograniczenie władzy rodzicielskiej obojgu rodziców w zakresie decydowania o leczeniu oraz pomocy psychologicznej i o przyznanie im tych właśnie uprawnień.

Przykład: *Dziecko przebywające w rodzinie zastępczej nie ma paszportu, a rodzice zastępczy chcą zabrać je na zagraniczne wakacje. Rodzice zastanawiają się, czy mają prawo składania wniosku o wydanie paszportu w Urzędzie Wojewódzkim.*

W przypadku paszportów dla małoletnich – wniosek o wydanie takiego dokumentu składają rodzice lub ustanowieni przez sąd opiekunowie. Natomiast na wydanie dokumentu jest wymagana pisemna zgoda obojga rodziców, chyba że na podstawie orzeczenia sądu jeden z rodziców został pozbawiony władzy rodzicielskiej. Jeśli nie można uzyskać zgody jednego z rodziców lub kiedy rodzice nie mogą dojść do porozumienia, zgodę na wydanie dokumentu paszportowego zastępuje orzeczenie sądu.

Sytuacja prawna rodziny zastępczej w dużej mierze zatem zależy od treści postanowienia sądu opiekuńczego. Jeśli sąd ograniczył władzę rodzicielską poprzez umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej, rodzice zastępczy nie mają uprawnienia np. do złożenia wniosku o paszport. To uprawnienie przysługuje rodzicom biologicznym. Jeśli rodzice zastępczy chcą tę sytuację zmienić, mogą złożyć wniosek do sądu o rozszerzenie swoich uprawnień (i jednocześnie odebranie tych uprawnień rodzicom – w trybie ograniczenia władzy rodzicielskiej). Wówczas sąd może przyznać rodzicom zastępczym uprawnienie do złożenia wniosku o wydanie paszportu, decydowaniu o edukacji dziecka, leczeniu.

Natomiast jeśli sąd pozbawił rodziców władzy rodzicielskiej lub ją zawiesił, decyzje w sprawie ważnych sprawach dziecka podejmuje opiekun prawny/opiekunowie prawni. Jednak – w najważniejszych sprawach dziecka (m.in. wydanie paszportu, sprzedaż majątku, przyjęcie/odrzucenie spadku) – opiekun prawny musi uzyskać uprzednie zezwolenie sądu opiekuńczego. Dlatego też najpierw musi skierować do sądu opiekuńczego wniosek o zezwolenie na dokonanie danej czynności.

CZY SPRAWUJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ MOŻE BYĆ OPIEKUNEM PRAWNYM DZIECKA?

Taka sytuacja jest możliwa, jeśli nikomu wobec dziecka nie przysługuje władza rodzicielska (rodzice nie żyją, rodzice zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej lub są niepełnoletni). Wówczas, sąd powierza sprawowanie opieki prawnej rodzicom zastępczym/osobom prowadzącym rodzinny dom dziecka. W przypadku tzw. długoterminowej pieczy zastępczej (czyli nie w przypadku pogotowia rodzinnego) jest to wręcz wskazana praktyka.

Treść uprawnień opiekuna prawnego jest właściwie tożsama z uprawnieniami z zakresu władzy rodzicielskiej. Opiekun sprawuje „całościową" pieczę nad osobą i majątkiem dziecka. Jednak to, co odróżnia wykonywanie zadań opiekuna od wykonywania władzy rodzicielskiej, to stała kontrola sądu opiekuńczego nad działaniami opiekuna. **Opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego.** Ponadto, powinien informować rodziców dziecka o decyzjach w ważniejszych sprawach, które

dotyczą jego osoby lub majątku (o ile rodzice ci uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu).

CZY SPRAWUJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ MOŻE WYSTĄPIĆ O ALIMENTY PRZECIWKO CZŁONKOM RODZINY DZIECKA?

Kodeks rodzinny i opiekuńczy wprost przyznał sprawującym pieczę zastępczą nad dzieckiem uprawnienie do dochodzenia roszczeń alimentacyjnych na dziecko umieszczone w pieczy zastępczej (zarówno od rodziców dziecka, jak i od innych osób zobowiązanych do ponoszenia takich świadczeń). Występuje ono niezależnie od tego, czy rodzina w postanowieniu sądu miała przyznane jakieś dodatkowe uprawnienia, czy też nie. Jednak często, z perspektywy osób sprawujących pieczę nad dzieckiem, występowanie na drogę sądową przeciwko rodzicom dziecka jest niekomfortowe.

Dlatego też w wykonaniu tego zadania „wyręczyć" może sprawujących pieczę zastępczą kierownik PCPR. Kierownik, po zasięgnięciu opinii asystenta rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – po zasięgnięciu opinii podmiotu organizującego pracę z rodziną biologiczną, może dochodzić świadczeń na rzecz dziecka przebywającego w pieczy zastępczej. Ma taki obowiązek, jeśli od umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej upłynął rok.

Przykład: *Państwo X stanowią rodzinę zastępczą dla Karola. Wiedzą, że mogą żądać od rodziców chłopca alimentów. Jednak pozostają z nimi w dobrych stosunkach, rodzice Karola często odwiedzają dziecko. Państwo X nie chcą złożyć pozwu, obawiając się pogorszenia tych relacji.*

Państwo X powinni skierować wniosek do PCPR o wystąpienie przez kierownika z powództwem przeciwko rodzicom Karola. Jeśli Karol przebywa w pieczy zastępczej od co najmniej roku, kierownik będzie zobowiązany do podjęcia takich działań.

CZY OSOBY SPRAWUJĄCE PIECZĘ ZASTĘPCZĄ SĄ PODDAWANE JAKIEJŚ KONTROLI?

Zarówno rodziny zastępcze, jak i prowadzący rodzinny dom dziecka powinni być oceniani przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej (najczęściej PCPR) pod względem predyspozycji do pełnienia powierzonej im funkcji oraz jakości wykonywanej pracy. Pierwsza taka ocena powinna być dokonana nie później niż przed upływem roku od umieszczenia pierwszego dziecka w rodzinie/domu dziecka, kolejna zaś – po upływie roku od dokonania pierwszej, a następne nie rzadziej niż co 3 lata.

Jeśli ocena jest negatywna, kolejna ocena powinna być dokonana nie później niż w terminie 6 miesięcy. Jeśli sprawujący pieczę uzyska drugą negatywną ocenę, organizator rodzinnej pieczy zastępczej ma obowiązek skierowania do sądu wniosku o uchylenie postanowienia o umieszczeniu dziecka w tej rodzinie/domu dziecka.

Do oceny (nawet pozytywnej) rodzina zastępcza lub prowadzący rodzinny dom dziecka mogą złożyć w terminie 14 dni od jej otrzymania, zastrzeżenia do starosty. Starosta ma obowiązek rozpatrzyć zastrzeżenia w terminie 14 dni od dnia ich otrzymania. Gdy tego nie zrobi w określonym terminie, uznaje się, że zastrzeżenia te zostały uwzględnione przez starostę. W razie uwzględnienia zastrzeżeń przez starostę ocenę rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka sporządza się po raz drugi. Do oceny sporządzonej po raz drugi także przysługują zastrzeżenia.

Jednocześnie, niezależnie od procedury oceny opisanej wyżej, w przypadku gdy rodzina zastępcza lub prowadzący rodzinny dom dziecka nie wypełnia swoich funkcji lub wypełnia je niewłaściwie, starosta ma obowiązek zawiadomienia właściwego sądu. Jeśli sąd – z uwagi na te okoliczności – zmieni orzeczenie o umieszczeniu dziecka w rodzinie/domu dziecka, starosta może rozwiązać z tą rodziną/prowadzącym rodzinny dom umowę bez zachowania terminu wypowiedzenia.

Także zarząd powiatu sprawuje kontrolę nad organizatorami rodzinnej pieczy zastępczej, **rodzinami zastępczymi, prowadzącymi rodzinne**

domy dziecka oraz placówkami opiekuńczo-wychowawczymi. W ramach swoich uprawnień może upoważnić, w formie pisemnej, do sprawowania kontroli członka zarządu powiatu, pracownika urzędu albo kierownika jednostki organizacyjnej powiatu. Czynności kontrolnych nie może dokonywać koordynator rodzinnej pieczy zastępczej.

Zarząd powiatu ma prawo do:

1) żądania informacji, dokumentów i danych, niezbędnych do sprawowania kontroli;
2) wstępu w ciągu doby, w tym w porze nocnej – w przypadku zagrożenia zdrowia lub życia dziecka, do obiektów i pomieszczeń kontrolowanej jednostki, rodziny zastępczej lub osób prowadzących rodzinny dom dziecka, w których wykonywane są ich zadania;
3) przeprowadzania oględzin obiektów, składników majątku kontrolowanej jednostki oraz przebiegu określonych czynności objętych obowiązującym standardem;
4) przeprowadzania oględzin obiektów, w których kontrolowana rodzina zastępcza lub osoby prowadzące rodzinny dom dziecka sprawują pieczę zastępczą;
5) żądania od pracowników kontrolowanej jednostki, rodziny zastępczej lub osób prowadzących rodzinny dom dziecka udzielenia informacji w formie ustnej lub pisemnej w zakresie przeprowadzanej kontroli;
6) obserwacji dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej;
7) przeprowadzania indywidualnych rozmów z dziećmi umieszczonymi w pieczy zastępczej, w tym zasięgania opinii dzieci, z uwzględnieniem ich wieku, możliwości intelektualnych oraz stopnia dojrzałości poznawczej.

3.6. CZY SPRAWUJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ MA OBOWIĄZEK POZWALAĆ NA KONTAKTY DZIECKA Z RODZINĄ NATURALNĄ (RODZEŃSTWEM, RODZICAMI, DZIADKAMI)?

Jednym z głównych zobowiązań sprawujących rodzinną pieczę zastępczą jest umożliwianie kontaktu między dzieckiem a rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej.

Prawo do kontaktów z dzieckiem jest prawem niezależnym od władzy rodzicielskiej. Oznacza to, iż nawet rodzic pozbawiony władzy rodzicielskiej ma prawo kontaktu z dzieckiem, o ile sąd nie ograniczył mu prawa do tych kontaktów.

Jeśli jednak wykonywanie kontaktów stanowi zagrożenie dla dobra dziecka, sąd może odpowiednio ukształtować kontakty dziecka z rodzicem. Zatem rodzina zastępcza, która dostrzega zagrożenie dla dziecka związane z realizacją kontaktów np. z rodzicami, może wystąpić o ograniczenie lub zakaz kontaktów. Ograniczenie może zostać określone czasowo, np. co drugi weekend, od konkretnej godziny do konkretnej godziny. Może też oznaczać nakaz spotykania się z dzieckiem tylko w obecności osoby wskazanej przez sąd, np. rodzica zastępczego, kuratora sądowego lub we wskazanym przez sąd miejscu, np. PCPR, organizacji pozarządowej.

Należy pamiętać, że **kontakty z dzieckiem to nie tylko spotykanie się z dzieckiem osobiście**, ale także wszelkie sposoby porozumiewania się na odległość, np. telefon, mail. Ograniczenie lub zakaz kontaktów może obejmować tylko część sposobów kontaktów, np. tylko zakaz osobistej styczności, ale możliwość telefonowania.

Warto dodać, że prawo do kontaktu obejmuje nie tylko rodziców, ale także rodzeństwo dziecka, jego dziadków, powinowatych w linii prostej, a także inne osoby, jeżeli sprawowały one przez dłuższy czas pieczę nad dzieckiem (np. poprzednia rodzina zastępcza).

3.7. POMOC FINANSOWA

NA JAKĄ POMOC FINANSOWĄ MOGĄ LICZYĆ RODZINY ZASTĘPCZE?

Podstawową formą pomocy finansowej jest **świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania** dziecka w pieczy zastępczej. Przysługuje ono rodzinie zastępczej/prowadzącemu rodzinny dom dziecka, na każde umieszczone dziecko.

Wysokość świadczenia określona została w ustawie poprzez podanie jego minimalnej kwoty, która wynosi:

1) **660 zł miesięcznie – w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej spokrewnionej;**
2) **1000 zł miesięcznie – w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej zawodowej/niezawodowej lub rodzinnym domu dziecka.**

Drugą z form wsparcia finansowego jest dodatek na pokrycie zwiększonych kosztów utrzymania dziecka. Przysługuje on wówczas, kiedy dziecko legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a także wtedy, gdy dziecko umieszczono w tej rodzinie w trybie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Wysokość dodatku to kwota nie niższa niż 200 zł miesięcznie.

Ponadto, rodzinie zastępczej/prowadzącemu rodzinny dom dziecka starosta może przyznać inne formy wsparcia finansowego:
1) **dofinansowanie do wypoczynku** poza miejscem zamieszkania dziecka;
2) świadczenie na pokrycie niezbędnych kosztów **związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka** – przyznawane jednorazowo;
3) świadczenie na pokrycie kosztów związanych **z wystąpieniem zdarzeń losowych** lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki, które przysługiwać może **jednorazowo lub okresowo**.

Ponadto – jednak tylko w przypadku rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych – **rodzina może otrzymywać środki finansowe na utrzymanie lokalu/domu** jednorodzinnego.

Wysokość środków odpowiada kosztom ponoszonym przez rodzinę na:
- czynsz;
- opłaty z tytułu najmu;
- opłaty za energię elektryczną i cieplną, opał, wodę, gaz, odbiór nieczystości stałych i płynnych;
- dźwig osobowy;
- antenę zbiorczą, abonament telewizyjny i radiowy, usługi telekomunikacyjne

oraz kosztom związanym z kosztami eksploatacji. Koszty te oblicza się przez podzielenie łącznej kwoty ww. kosztów przez liczbę osób zamiesz-

kujących w tym lokalu/domu, którą następnie należy pomnożyć przez liczbę dzieci i osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej wraz z osobami tworzącymi tę rodzinę zastępczą.

Rodzinie zastępczej zawodowej, w której umieszczono powyżej 3 dzieci i osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej oraz jeżeli potrzeba przyznania tych środków zostanie potwierdzona w opinii organizatora rodzinnej pieczy zastępczej środki te wypłacane są obligatoryjnie.

Rodzinom zawodowym starosta może ponadto raz do roku przyznać świadczenie na pokrycie kosztów związanych z przeprowadzeniem niezbędnego remontu lokalu/domu.

Prowadzącemu rodzinny dom dziecka przysługują (obligatoryjnie) środki finansowe na utrzymanie lokalu/domu, w którym dom jest prowadzony. Wysokość tych środków odpowiada wcześniej wymienionym kosztom eksploatacyjnym (czynsz, opłaty z tytułu najmu, opłaty za energię itp.). Sposób obliczenia jest w przypadku domów dziecka podobny jak przy rodzinach zawodowych/niezawodowych: koszty dzieli się przez liczbę osób zamieszkujących w lokalu/domu, a następnie mnoży przez liczbę dzieci i osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, przebywających w domu dziecka wraz z prowadzącym ten dom. Uszczegółowienie sposobu wypłaty tych świadczeń powinno się znaleźć w umowie o prowadzenie rodzinnego domu dziecka.

Prowadzący rodzinne domy dziecka mogą się też ubiegać o świadczenie na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z remontem lub ze zmianą lokalu/domu, w którym jest prowadzony dom dziecka (górną granicę określa się w umowie o prowadzenie rodzinnego domu dziecka).

Ostatnim ze szczególnych rodzajów pomocy jest świadczenie na pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka lub funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka. Górny limit tej pomocy także określa się w ww. umowie.

Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka oraz dodatki do tego świadczenia przyznawane są od dnia faktycznego umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej/rodzinnym domu dziecka, aż do dnia faktycznego opuszczenia tej rodziny/domu przez dziecko.

Przesłankami niezbędnymi do powstania po stronie właściwego organu obowiązku udzielenia rodzinie zastępczej/prowadzącemu rodzinny dom dziecka pomocy pieniężnej na pokrycie kosztów utrzymania umieszczonego w niej dziecka są: faktyczne przejęcie obowiązków związanych z opieką nad dzieckiem i jego wychowaniem przez wskazaną przez sąd rodzinę/prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz wydanie przez sąd orzeczenia (w tym trybie zabezpieczenia na czas trwającego postępowania), niezależnie od daty jego uprawomocnienia się.

Warto podkreślić, że świadczenia i dodatki **przyznawane są na wniosek**. Jednak moment złożenia wniosku nie przesądza o momencie przyznania pomocy. Pomoc może być przyznana za okres przed złożeniem wniosku, jeżeli dziecko faktycznie przebywało już w rodzinie zastępczej/rodzinnym domu dziecka.

Pomoc przysługuje do czasu faktycznego opuszczenia przez dziecko rodziny zastępczej, za który nie można uznać „urlopowania" dziecka do rodziny biologicznej, np. na okres wakacji.

Przykład: *Państwo X zostali ustanowieni rodziną zastępczą dla wnuka. Odpis postanowienia sądu uzyskali dopiero po jego uprawomocnieniu się i wówczas złożyli wniosek o pomoc pieniężną. Natomiast dziecko przebywało u nich od dnia wydania postanowienia przez sąd. PCPR uznał, że świadczenie pieniężne przysługuje im od dnia złożenia wniosku o przyznanie pomocy.*

W opisanej sytuacji rodzinie zastępczej przysługuje świadczenie od dnia faktycznego umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, ponieważ nastąpiło to już po wydaniu postanowienia.

JAKIM RODZINOM PRZYSŁUGUJE WYNAGRODZENIE?

Wynagrodzenie przysługuje tylko rodzinom zawodowym oraz prowadzącemu rodzinny dom dziecka. Ustawodawca minimalną kwotę wynagrodzenia ustalił na 2000 zł brutto miesięcznie. Wyższe wynagrodzenie przewidział dla rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego (nie niższe niż 2600 zł brutto miesięcznie). Oczywiście możliwe jest określenie w umowie wynagrodzenia wyższego, przy czym przy ustaleniu jego wysokości powinno brać się pod uwagę m.in. kwalifikacje, szkolenia i oceny, uzyskane przez rodzinę/prowadzącego dom.

Jeśli rodzina zawodowa/dom dziecka nie sprawuje w danym momencie opieki nad żadnym dzieckiem (bo zostało umieszczone np. w domu pomocy społecznej, zakładzie opiekuńczo-leczniczym itp. lub też ostatnie powierzone dziecko opuściło rodzinę/dom), wynagrodzenie za okres pozostawania w gotowości do czasu powrotu dziecka lub przyjęcia wynosi 80% dotychczas otrzymywanego wynagrodzenia.

Rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego, w której przebywa przez okres dłuższy niż 10 dni w miesiącu kalendarzowym więcej niż 3 dzieci lub co najmniej jedno dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności otrzymuje dodatek w wysokości 20% otrzymywanego wynagrodzenia.

CZY RODZICE BIOLOGICZNI DZIECKA PONOSZĄ KOSZTY UMIESZCZENIA DZIECKA W PIECZY ZASTĘPCZEJ?

Rodzice biologiczni powinni być obciążeni miesięczną opłatą za pobyt dziecka w pieczy zastępczej. Obowiązek ten jest niezależny od przysługującej rodzicowi władzy rodzicielskiej (także rodzice jej pozbawieni są zobowiązani do ponoszenia opłaty).

Opłata ta ustalana jest w wysokości przyznanych rodzinie zastępczej/prowadzącemu dom świadczeń oraz dodatków do świadczeń. Ustala ją w decyzji administracyjnej starosta.

CZY RODZINIE ZASTĘPCZEJ, W KTÓREJ DZIECKO MIMO, OSIĄGNIĘCIA PEŁNOLETNOŚCI, NADAL ZAMIESZKUJE, PRZYSŁUGUJE PRAWO DO POMOCY FINANSOWEJ?

Zarówno rodzinie zastępczej, jak i prowadzącemu rodzinny dom dziecka przysługują świadczenia oraz dodatki na utrzymanie, nawet jeśli dziecko przebywające w pieczy zastępczej osiągnęło pełnoletność. Warunki pobytu takiego wychowanka w rodzinie/domu dziecka omawiane były wcześniej (Jak długo dziecko może być objęte pieczą zastępczą? str. 28, rozdział 3.3).

3.8. CZY RODZINOM ZASTĘPCZYM PRZYSŁUGUJĄ UPRAWNIENIA PRACOWNICZE?

Należy wyróżnić dwie odmienne sytuacje, w których znajdują się:
1) rodziny zastępcze spokrewnione oraz niezawodowe;
2) rodziny zastępcze zawodowe oraz prowadzący rodzinne domy dziecka.

Ad. 1)

W odniesieniu do pierwszej grupy trzeba wskazać, że pełnienie tych funkcji nie jest traktowane przez ustawodawcę jako wykonywanie „pracy", takim osobom bowiem nie przysługuje wynagrodzenie, nie zawierają też umowy ze starostą.

Co więcej, wobec kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej istnieje ustawowy wymóg, by co najmniej jedna osoba tworząca tę rodzinę posiadała stałe źródło dochodów. Zatem zakłada się, iż osoby pełniące te funkcje wykonują inną pracę zawodową i utrzymują się z innych źródeł.

Uprawnienie, które zostało tym osobom przyznane, związane jest właśnie z wykonywaniem pracy poza sprawowaniem funkcji rodziny zastępczej. Otóż osoba, która przyjęła dziecko na wychowanie jako rodzina zastępcza (poza rodziną zastępczą zawodową), ma prawo do urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego (a także do dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego). Uprawnienie to przysługuje nie dłużej niż do ukończenia przez dziecko 7 roku życia, a w przypadku

dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego, nie dłużej niż do ukończenia przez nie 10 roku życia.

Ad. 2)

Natomiast zarówno rodziny zastępcze zawodowe, jak i osoby prowadzące rodzinne domy dziecka, wykonują swoje funkcje na podstawie umowy cywilnoprawnej zawieranej ze starostą. Mimo iż nie jest to stosunek zatrudnienia, to ustawodawca przyznał ww. osobom pewien zakres uprawnień, zbliżonych do uprawnień pracowniczych. Po pierwsze, zarówno okres pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, jak i okres prowadzenia rodzinnego domu dziecka wlicza się do okresu pracy wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień pracowniczych.

Ważną kwestią jest kwestia odpoczynku osób pełniących te funkcje. Osobom tym nie przysługuje tradycyjny urlop, jednak mają one prawo do czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, w wymiarze 30 dni kalendarzowych w okresie 12 miesięcy. Za ten okres przysługuje wynagrodzenie. Aby zapewnić sprawowanie pieczy nad dziećmi w tym czasie, rodzina/prowadzący rodzinny dom dziecka ma obowiązek poinformowania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej o terminie wypoczynku – nie później niż 30 dni przed tym terminem. Organizator w tym czasie powinien zorganizować sprawowanie pieczy nad dziećmi, np. poprzez skorzystanie z pomocy tzw. rodziny pomocowej.

Przykład: *Niepełnoletnia córka Pani X jest w ciąży. Pani X chce zostać rodziną zastępczą dla dziecka, chce także pomagać córce w sprawowaniu opieki nad noworodkiem. Obawia się jednak, że nie będzie mogła tego pogodzić z pracą zawodową.*

Pani X przysługiwać będzie, po jej ustanowieniu rodziną zastępczą, urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego. Zatem będzie mogła poświęcić ten czas opiece nad wnuczką.

3.9. CZY I JAK MOŻNA ROZWIĄZAĆ RODZINĘ ZASTĘPCZĄ?

Każda forma pieczy zastępczej może zostać rozwiązana. Może to nastąpić w następujących przypadkach:

1. Rezygnacja z pełnienia tej funkcji ze strony rodziny zastępczej. W takiej sytuacji rodzina zastępcza powinna zgłosić wniosek do sądu o rozwiązanie rodziny zastępczej dla konkretnego dziecka (a co za tym idzie – umieszczenie dziecka w innej formie pieczy zastępczej). Oczywiście o tej rezygnacji powinno się poinformować także organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Jeśli rezygnacji dokonuje rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka, może ona wymagać wypowiedzenia umowy – na zasadach w niej przewidzianych.
2. Rozwiązanie rodziny zastępczej nastąpić może także z powodu odejścia z rodziny ostatniego umieszczonego w niej dziecka (zwłaszcza w przypadku rodzin spokrewnionych i niezawodowych) np. na skutek osiągnięcia pełnoletności, przeniesienia dziecka do innej formy pieczy zastępczej, powrotu dziecka do rodziny biologicznej lub przysposobienia dziecka.
3. W przypadku rodzin zawodowych oraz rodzinnych domów dziecka przyczyny rozwiązania umowy przewiduje zawsze umowa. Ustawową, dodatkową przesłanką rozwiązania umowy jest zmiana miejsca sprawowania pieczy zastępczej poprzez opuszczenie terytorium RP lub powiatu, z którego starostą została zawarta umowa. Przesłanka ta nie ma zastosowania w przypadkach, gdy starosta postanowił inaczej lub zmiana miejsca jest związana z wyjazdem wakacyjnym.
4. Rozwiązanie umowy z rodziną zastępczą zawodową lub prowadzącym rodzinny dom dziecka może być efektem niewypełniania funkcji lub niewłaściwego ich wypełniania. W razie podjęcia informacji o ww. nieprawidłowościach, starosta ma obowiązek zawiadomienia właściwego sądu. Jeśli z ww. powodów sąd zmieni orzeczenie o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej zawodowej lub rodzinnym domu dziecka starosta może z tą rodziną/osobą prowadzącą rodzinny dom rozwiązać umowę bez zachowania terminu wypowiedzenia.
5. Jeśli rodzina/prowadzący rodzinny dom dziecka uzyska dwie kolejne negatywne opinie od organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, organizator ten ma obowiązek skierować do sądu wniosek o uchylenie postanowienia o umieszczeniu dziecka w tej rodzinie/domu.

4. PRZYSPOSOBIENIE, CZYLI ADOPCJA DZIECKA

4.1. CO TO JEST PRZYSPOSOBIENIE?

W drodze adopcji realizuje się prawo dziecka do wychowania w środowisku rodzinnym. Rodzina adopcyjna stanowi najkorzystniejszą formę opieki nad dzieckiem, które z różnych przyczyn zostało pozbawione możliwości wychowania w rodzinie biologicznej, stwarza bowiem warunki niemal identyczne z warunkami panującymi w rodzinie naturalnej.

Podstawowym założeniem adopcji jest realizacja zasady dobra dziecka, a zatem zapewnienie mu możliwie najlepszej opieki, wychowania i rozwoju. Dobro dziecka stanowi jednocześnie jedną z dwóch podstawowych przesłanek adopcji. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, przysposobić można tylko osobę małoletnią (do 18 roku życia) i tylko dla jej dobra.

Z uwagi na wyjątkowy charakter i cel rodziny adopcyjnej, stosunek przysposobienia cechuje trwałość, co oznacza, że można rozwiązać tylko ustawowo określone formy adopcji i tylko w wyjątkowych sytuacjach. Przysposobienie nie może zostać rozwiązane, jeżeli miałoby przez to ucierpieć dobro małoletniego dziecka.

Prowadzenie procedur adopcyjnych oraz przygotowanie kandydatów do przysposobienia dziecka należy do wyłącznej kompetencji ośrodków adopcyjnych. Procedura adopcyjna jest długotrwałym i sformalizowanym procesem. Kandydaci do przysposobienia dziecka muszą spełnić szereg warunków, które są weryfikowane w procesie kwalifikacyjnym.

O przysposobieniu orzeka sąd opiekuńczy na wniosek przysposabiającego. Przed wydaniem orzeczenia sąd może określić sposób i okres osobistej styczności kandydata z dzieckiem. W przypadku adopcji zagranicznej ma to charakter obligatoryjny.

Poprzez adopcję między przysposobionym a przysposabiającym powstaje stosunek jaki istnieje między rodzicami a dziećmi. Adopcja wywołuje

szereg konsekwencji, zarówno o charakterze prawnym, jak i faktycznym. Zatem, np. zmianie ulega stan cywilny dziecka, przybiera ono to samo nazwisko, co rodzice adoptujący, dziecku przysługują od osób je adoptujących alimenty, a także ono może zostać zobowiązane do alimentowania przybranych rodziców. Dzieci przysposobione dziedziczą z mocy ustawy po osobach je przysposabiających na równi z dziećmi biologicznymi.

Ustanowienie przysposobienia wiąże się ze sprawowaniem pełni władzy rodzicielskiej. W związku z daleko posuniętymi i często nieodwracalnymi konsekwencjami, adopcja jest uważana za najkorzystniejszą dla dziecka formę zapewnienia mu opieki zastępczej. Zastępuje w pełni pierwotną opiekę rodziców biologicznych. Z drugiej zaś strony jest ona możliwa tylko za zgodą rodziców biologicznych albo w sytuacji, kiedy zostali oni całkowicie pozbawieni władzy rodzicielskiej (także gdy są nieznani, ubezwłasnowolnieni całkowicie albo nie ma możliwości nawiązania z nimi kontaktu).

4.2. JAKIE SĄ RODZAJE PRZYSPOSOBIENIA?

W Polsce istnieją trzy rodzaje przysposobienia – pełne, pełne nierozwiązywalne (zwane całkowitym) i niepełne.

Przysposobienie pełne. W jego wyniku powstaje pokrewieństwo nie tylko między dzieckiem a osobami przysposabiającymi, ale też między dzieckiem a rodziną przysposabiającą. To znaczy, że następuje zerwanie więzi z rodziną naturalną i nawiązanie więzi z nową rodziną (zarówno z „nowymi" rodzicami, jak i ich krewnymi – „nową" babcią, „nowym" wujkiem itp.). Po takim przysposobieniu następuje wpis do aktu urodzenia dziecka, w którym przysposabiających wpisuje się jako rodziców przysposobionego. Istnieje też możliwość wydania nowego aktu urodzenia, ale tylko wtedy, gdy tak postanowi sąd opiekuńczy. Dziecko otrzymuje nazwisko przysposabiającego.

Przysposobienie całkowite jest odmianą przysposobienia pełnego. Charakteryzuje się tym, że jest nierozwiązywalne i obowiązuje tu zasada pełnej tajemnicy. Następuje tylko wtedy, gdy rodzice naturalni dziecka zgodzili się przed sądem na przysposobienie ich dziecka, nie wskazując osoby, która ma je przysposobić (czyli nie wskazując „nowych" rodzi-

ców). Wówczas zawsze sporządza się nowy akt urodzenia dziecka, z przysposabiającymi wpisanymi jako rodzicami. Dziecko otrzymuje też nazwisko „nowych" rodziców.

Przysposobienie niepełne. W jego wyniku powstaje stosunek pokrewieństwa między dzieckiem a przysposabiającymi. Zerwana zostaje więź między dzieckiem a naturalnymi rodzicami. Dziecko nie zostaje jednak włączone do nowej rodziny, tzn. nie staje się ani rodzeństwem naturalnych dzieci „nowych" rodziców ani nie zyskuje „nowej" babci, wujka itp. To znaczy że pozostają wszystkie więzi pokrewieństwa z naturalną rodziną dziecka, poza pokrewieństwem z naturalnymi rodzicami. Dotychczasowi wujkowie, ciocie, kuzyni itp. pozostają w takim samym stosunku pokrewieństwa, jak do tej pory. Przy tym przysposobieniu również następuje wpis do aktu urodzenia dziecka i dziecko także otrzymuje nazwisko „nowych" rodziców. Przysposobienie niepełne może być zmienione na pełne na wniosek przysposabiającego. O tym, czy taka zmiana powinna nastąpić, decyduje sąd opiekuńczy. Ta forma przysposobienia jest najmniej popularna.

4.3. CZYM SIĘ RÓŻNI PROCEDURA USTANOWIENIA RODZINY ZASTĘPCZEJ OD ADOPCJI?

- Procedura adopcji, czyli przysposobienia jest dłuższa i bardziej skomplikowana. Dzieje się tak dlatego, że adopcja łączy prawnie przysposabiających (tych, którzy chcą adoptować) z dzieckiem, które adoptują (przysposobionym). Adopcja daje im takie same prawa i odpowiedzialność, jakby byli biologicznymi rodzicami. Dziecku zmienia się akt urodzenia – w miejsce danych rodziców naturalnych wpisane zostają dane rodziców adopcyjnych. Dziecko przyjmuje nowe nazwisko, możliwa jest także zmiana jego imienia. Rodzina adopcyjna nie podlega kontroli żadnej instytucji, tak jak to ma miejsce w przypadku rodziny zastępczej. Nie otrzymuje także środków finansowych na utrzymanie adoptowanego dziecka. Dziecko staje się dzieckiem nowych rodziców.
- Rodzina zastępcza jest czasową formą pomocy dziecku i jego rodzinie, trwa maksymalnie do osiągnięcia przez dziecko samodzielności. Dziecko zachowuje w niej swoje nazwisko. Jeżeli sytuacja życiowa

rodziców biologicznych ulegnie trwałej poprawie, to sąd może orzec powrót dziecka do własnej rodziny.

- Inaczej niż w przypadku ustanowienia rodziny zastępczej, adopcja może być dokonana tylko za zgodą biologicznych rodziców dziecka lub wtedy, gdy zostali oni pozbawieni władzy rodzicielskiej przez sąd, są nieznani albo w żaden sposób nie można się z nimi skontaktować. W przypadku rodzin zastępczych nie wymaga się zgody rodziców biologicznych, nie muszą oni być pozbawieni władzy rodzicielskiej, ponieważ sąd może postanowić o umieszczeniu dziecka w zastępczym środowisku wychowawczym, jednocześnie ograniczając, zawieszając lub pozbawiając rodziców władzy.
- Postępowanie adopcyjne wszczynane jest na wniosek przysposabiających, a ustanowienie rodziny zastępczej wszczynane jest na wniosek osób zainteresowanych lub odpowiedniej instytucji. W obu sąd zasięga opinii odpowiedniej instytucji (np. ośrodka adopcyjnego, Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno-Konsultacyjnego). Dziecko, które ukończyło 13 lat, w postępowaniu adopcyjnym musi zostać wysłuchane i wyrazić zgodę na adopcję. Natomiast w każdej sytuacji dziecko powinno zostać wysłuchane, jeśli jego stopień dojrzałości i rozwoju na to pozwala.
- Postępowanie adopcyjne jest tajne. Nikt spośród osób uczestniczących w jego przebiegu (pracowników ośrodka adopcyjnego, prawników, kuratorów, pracowników domu dziecka i in.) nie ma prawa ujawniać szczegółów sprawy, zwłaszcza jeśli chodzi o dane osobowe dziecka, jego rodziców naturalnych i adopcyjnych. Dziecko może ubiegać się o ujawnienie tych informacji dopiero po uzyskaniu pełnoletności, występując z wnioskiem do sądu rodzinnego. Przepisów o tajemnicy procedury nie stosuje się w przypadku rodzin zastępczych. Dziecko w rodzinie zastępczej ma prawo do kontaktu z rodziną biologiczną oraz pełnej wiedzy na temat swojego pochodzenia.

4.4. CZYM RÓŻNI SIĘ RODZINA ZASTĘPCZA OD RODZINY ADOPCYJNEJ?

W zasadzie nie powinno się porównywać opieki zastępczej do adopcji. Zupełnie inny jest cel i funkcje obu tych instytucji. Wspólne jest jedynie

to, że obie zastępują rodziców biologicznych. Rodzinę zastępczą ustanawia się zazwyczaj, kiedy potrzeba zastąpienia rodziców jest czasowa i cały czas istnieje szansa na powrót dziecka do rodziny. Adopcja natomiast to trwała forma opieki, z zasady nierozwiązywalna.

Rodzina zastępcza jest w inny sposób przygotowywana do pełnienia swojej funkcji. Celem nie jest trwałe zastąpienie rodziców biologicznych, a jedynie ich wsparcie lub zastąpienie w wychowaniu dziecka. Rodzina zastępcza to forma pomocy rodzinie, która z różnych względów nie może pełnić swojej roli w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina zastępcza podlega kontroli i może zostać rozwiązana, jeśli ustaną przyczyny jej ustanowienia. Dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej nie zmienia nazwiska. Cały czas wpływ na jego wychowanie mogą mieć rodzice biologiczni.

Rodzina adopcyjna z zasady zastępuje dziecku rodzinę biologiczną. Dziecko, jeśli nie ma szans na powrót do rodziny biologicznej, powinno się umieszczać w rodzinie adopcyjnej. Jeśli natomiast nie ma szans na adopcję, należy szukać dla dziecka rodziny zastępczej. W ostateczności, kiedy nie ma żadnej chętnej rodziny, można umieścić je w placówce.

Warto zadbać, aby rodzina zastępcza była dobrze przygotowana i rozumiała różnice między adopcją a byciem rodziną zastępczą.

Rodzina zastępcza	**Rodzina adopcyjna**
– czasowa forma sprawowania opieki nad dzieckiem, łatwa do rozwiązania, trwa do pełnoletności dziecka	– trwała forma opieki nad dzieckiem, rozwiązywalna tylko w wyjątkowych przypadkach
– dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej ma prawo do informacji o swoim pochodzeniu i do kontaktów z rodzicami biologicznymi	– dziecko najczęściej nie zna swoich rodziców biologicznych, nie może się z nimi kontaktować, nie zna swojego pochodzenia, adopcja jest utrzymywana w tajemnicy
– dziecku nie zmienia się aktu urodzenia ani nazwiska	– dziecku zmienia się akt urodzenia i nazwisko

Rodzina zastępcza	Rodzina adopcyjna
– można rozwiązać rodzinę zastępczą i dziecko może wrócić do rodziny biologicznej, może trafić do placówki lub innej rodziny zastępczej albo może iść do adopcji	– wyjątkowo można rozwiązać przysposobienie i tylko z ważnych powodów, można natomiast rodzicom adopcyjnym ograniczyć lub pozbawić władzy rodzicielskiej
– rodzina zastępcza otrzymuje pomoc finansową ze strony państwa na pokrycie kosztów utrzymania dziecka	– rodzina adopcyjna sama pokrywa wydatki związane z opieką nad dzieckiem
– rodzina zastępcza ma służyć powrotowi dziecka do rodziny, wspiera rodzinę naturalną	– rodzina adopcyjna zastępuje rodzinę biologiczną, wypiera rodzinę naturalną
– więzi dziecka z rodzicami biologicznymi są zachowanie (mają prawo do spadku, prawa stanu cywilnego, alimenty)	– więzi dziecka z rodzicami biologicznymi są zerwane (mają prawo do spadku, prawa stanu cywilnego, alimenty tylko od rodziców adopcyjnych)

Przykład: *Pani Małgosia była w bardzo trudnej sytuacji materialnej i osobistej. Zdecydowała się oddać swoje roczne dziecko do adopcji. Złożyła oświadczenie w sądzie, że wyraża zgodę na adopcję, nie wskazując kandydatów na rodzinę adopcyjną. Po 8 latach panią Małgosię odwiedził pracownik socjalny, który chciał przeprowadzić wywiad, czy jest ona w stanie ponieść koszty utrzymania jej dziecka w rodzinie zastępczej. Okazało się, że dziecko zostało oddane samotnej kobiecie do rodziny zastępczej, która zobowiązała się, że zaadoptuje dziecko w przyszłości. W chwili obecnej matka zastępcza nie jest już zainteresowana adopcją, odpowiada jej bycie rodziną zastępczą, nie zgadza się jednak, aby pani Małgosia nawiązała jakikolwiek kontakt z córką.*

Powyższy przykład ilustruje złą praktykę traktowania rodziny zastępczej, jako ukrytej formy adopcji połączonej dodatkowo ze wsparciem finansowym ze strony państwa (oraz komfortem, że zawsze można

oddać dziecko, jeśli z jakiś powodów nie uda się nawiązać pozytywnych relacji). Taka praktyka jest absolutnie szkodliwa z perspektywy interesów dziecka. Jego podstawowym prawem jest dorastanie w bezpiecznym i stabilnym środowisku wychowawczym, które gwarantuje adopcja. Nadto córka pani Małgosi, będąc w rodzinie zastępczej, ma świadomość, że została porzucona przez matkę. Być może wychowywana w rodzinie adopcyjnej nie musiałaby dorastać z takim obciążeniem.

Przykład: *Państwo Milewscy bardzo chcieli adoptować małe dziecko. Ośrodek adopcyjny skontaktował ich z 6-letnim Jasiem, którego matka pochodzi z Białorusi. W sądzie rodzinnym aktualnie toczy się postępowanie o pozbawienie jej władzy rodzicielskiej. Ojciec dziecka jest nieustalony. Państwo Milewscy złożyli wniosek o adopcję dziecka. Na sprawie sąd powiedział im, iż w chwili obecnej nie może pozbawić matki władzy rodzicielskich, dziecko zaś może im dać tylko jako rodzinie zastępczej na jakiś czas. Za kilka miesięcy na pewno będą mogli adoptować chłopca. Ponieważ Państwo Milewscy zżyli się z dzieckiem, zgodzili się zabrać dziecko do rodziny zastępczej. Kiedy dziecko było już w ich domu, okazało się że mały Jaś nie ma żadnych dokumentów, ani nawet ustalonego obywatelstwa. Państwo Milewscy chcieli wystąpić do urzędu o zameldowanie dziecka i wyrobienie mu dokumentów, ale okazało się, że w postępowaniu administracyjnym nie mogą go reprezentować. Wystąpili zatem do sądu o zgodę na reprezentowanie dziecka, ale matka się nie zgodziła. Kolejny sąd powiedział im, że dziecka nigdy nie adoptują, ponieważ sąd polski nie może pozbawić władzy rodzicielskiej obywatelki Białorusi. Tak naprawdę matka w każdej chwili może im zabrać dziecko. Po 6 miesiącach prób uregulowania sytuacji prawnej dziecka państwo Milewscy poczuli się oszukani przez sąd i oddali chłopca do placówki.*

Powyższy przykład ilustruje subtelne różnice, jakie zachodzą między adopcją a rodziną zastępczą. Ludzie mocno nastawieni na adopcję nie godzą się z faktem, iż dziecko w rodzinie zastępczej tak naprawdę do nich nie należy. Muszą umożliwić rodzinie biologicznej kontakt z tym dzieckiem. Muszą również godzić się na sytuację, w której co chwilę

odwiedzają ich pracownicy różnych instytucji sprawdzając sytuację dziecka oraz muszą z każdą poważniejszą sprawą występować do sądu. W związku z powyższym trzeba dobrze przygotowywać kandydatów do roli rodziny zastępczej. W opisanej powyżej sytuacji błąd popełnił zarówno ośrodek adopcyjny (nie sprawdzając sytuacji prawnej dziecka), jak i sąd (nie weryfikując, czy kandydaci są gotowi być rodziną zastępczą i czy mają świadomość konsekwencji tej decyzji).

Taka sytuacja, niestety, często pojawia się przy dzieciach cudzoziemskich. Bardzo rzadko takie dzieci mogą trafić do rodziny adopcyjnej, ale nie ma zazwyczaj przeszkód, aby umieścić je w rodzinie zastępczej. Zazwyczaj też rodziny biologiczne dzieci cudzoziemskich nie zabiegają o kontakt z nimi. Wbrew pozorom opieka nad tymi dziećmi bardzo przypomina adopcję, poza wskazanymi powyżej problemami, na które trzeba rodziców przygotować.

4.5. CZY RODZINA ZASTĘPCZA MOŻE ADOPTOWAĆ DZIECKO, KTÓRE ZOSTAŁO U NIEJ UMIESZCZONE? CZY DZIECKO UMIESZCZONE W RODZINIE ZASTĘPCZEJ MOŻE ZOSTAĆ PRZYSPOSOBIONE PRZEZ INNĄ RODZINĘ?

Jeśli między dzieckiem i jego zastępczymi rodzicami wytworzyła się silna i trwała więź emocjonalna, rodzina zastępcza może złożyć wniosek o adopcję dziecka. Najpierw należy ustalić, czy rodzice dziecka mają nad nim władzę rodzicielską. Jeśli tak, to należy uzyskać ich zgodę na adopcję dziecka. Jeśli wystąpią jakieś problemy w uzyskaniu takiej zgody, można wystąpić z wnioskiem o pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej. Nie można adoptować dziecka, jeśli rodzice nie są pozbawieni władzy rodzicielskiej.

Wątpliwości przy wszczynaniu takiej procedury może budzić fakt, iż przy umieszczaniu dziecka w tej właśnie formie opieki zastępczej sąd kierował się zapewne perspektywą powrotu dziecka do rodziny biologicznej. Jednakże zdarzają się sytuacje, w których przysposobienie dziec-

ka znajdującego się w rodzinie zastępczej jest dobrym rozwiązaniem. Gdy dziecko ma uregulowaną sytuację prawną i może być adoptowane, przywiązało się do rodziców zastępczych.

Niebezpieczeństwem jest adopcja jednego lub kilkorga dzieci, a pozostawienie kolejnych w rodzinie zastępczej. Rodzi się wtedy niefortunny podział między dziećmi. Część dzieci nie rozumie, czemu one nie zostały przysposobione, a inne tak. Ciężko także wytłumaczyć dzieciom sytuację faktyczną oraz prawną, jaka ich różni (np. to, że dziecko nie adoptowane musi liczyć się z powrotem do rodziny biologicznej). Nadrzędnym celem przysposobienia jest dobro dziecka. Ustala to sąd. Dlatego też sąd każdorazowo szczegółowo bada sytuację rodziców biologicznych, adopcyjnych, a przede wszystkim samego dziecka.

Przysposobienie dziecka w rodzinie zastępczej odbywa się na podobnych zasadach, co w przypadku dzieci nie będących w rodzinie zastępczej. **Jednak, gdy procedura poszukiwania rodziny adopcyjnej trwa, zgłoszenie gotowości rodziny zastępczej do przysposobienia wychowanka powoduje jej zawieszenie.**

Dopuszczalna jest również sytuacja, gdy dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej jest adoptowane przez inną rodzinę. Zawsze trzeba jednak zbadać, czy jest to w interesie dziecka. Być może dziecko nawiąże tak dobre relacje z rodziną zastępczą, że pomimo zaistnienia możliwości adopcji, będzie wolało pozostać ze swoimi dotychczasowymi opiekunami.

Więcej wzorów pism procesowych przydatnych w sprawach dotyczących rodzicielstwa zastępczego znajdą Państwo na stronie rodziny.interwencjaprawna.pl.

WNIOSEK O WGLĄD W SYTUACJĘ DZIECKA

Miejscowość, dnia …..……..….

Sąd Rejonowy
w …….. (*miejscowość*)
Wydział Rodzinny i Nieletnich
(*adres*)

Wnioskodawca: ……
(*imię i nazwisko osoby lub nazwa instytucji i dane osoby reprezentującej, dane adresowe*)

Wniosek o wgląd w sytuację dziecka

Wnioskodawca wnosi o wgląd w sytuację małoletniego …… (*imię i nazwisko dziecka*).

Uzasadnienie

Należy opisać sytuację dziecka, jego miejsce zamieszkania, warunki w jakich przebywa, osoby zajmujące się nim faktycznie, osoby prawnie zobowiązane do opieki oraz powody niepokoju, które uzasadniają skierowanie sprawy do sądu.

Podpis

Załączniki: (Do wniosku dołączyć można dokumenty poświadczające oświadczenia z uzasadnienia np. akt urodzenia dziecka, postanowienia sądu)

Miejscowość, dnia .....

Sąd Rejonowy
w ..... (*miejscowość*)
Wydział Rodzinny i Nieletnich
(*adres*)

Wnioskodawcy: .....
(*imiona i nazwiska kandydatów na rodzinę zastępczą*)
Zam. ..... (*adres zamieszkania*)

Uczestnicy postępowania: .....
(*imię i nazwisko rodzica/-ów dziecka*)
Zam. ..... (*adres zamieszkania*)

Wniosek o ustanowienie rodziny zastępczej

Wnoszę/wnosimy o:

1. Ustanowienie wnioskodawców: ..... ur. ..... w ..... i ..... ur. ..... w ....., pozostających w związku małżeńskim i zamieszkujących w ..... rodziną zastępczą dla małoletniego ..... - syna ..... i .....;
2. Wydanie tymczasowego zarządzenia o umieszczeniu dziecka u wnioskodawców **w rodzinie zastępczej** na czas toczącego się postępowania;
3. Zwolnienie wnioskodawców z kosztów postępowania;
4. Przeprowadzenie dowodu z załączonych dokumentów oraz przesłuchania świadków:
   a) .....
   b) .....

Dziecko może nie podlegać władzy rodzicielskiej lub sąd w wyniku postępowania może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej. We wniosku można wnieść także o ustanowienie wnioskodawców opiekunami prawnymi małoletniego.

Uzasadnienie

W uzasadnieniu opisujemy sytuację w jakiej jest dziecko oraz przedstawiamy nasze kwalifikacje do utworzenia rodziny zastępczej.

Podpisy

Załączniki:
1. odpis aktu urodzenia dziecka
2. .....
3. odpis wniosku i kserokopie załączników (dla każdego uczestnika)

Jako załączniki należy dołączyć odpis aktu małżeństwa – jeśli rodzinę zastępczą chce ustanowić małżeństwo oraz wszystkie dokumenty potwierdzające kwalifikacje.

Miejscowość, dnia .....

Sąd Rejonowy
w ..... (*miejscowość*)
Wydział Rodzinny i Nieletnich

Powód: .....
(*imię i nazwisko dziecka, które jest uprawnione do alimentów oraz dokładny adres*)

reprezentowany przez:
.....
(*imię i nazwisko osoby reprezentującej dziecko w procesie, czyli opiekun prawny, rodzina zastępcza, wraz z adresem zamieszkania*)

Pozwany: .....
(*imię i nazwisko oraz dokładny adres osoby, od której chcemy uzyskać alimenty*)

Pozew o alimenty

W imieniu małoletniego ..... (*imię i nazwisko dziecka, na rzecz którego mają zostać orzeczone alimenty*) **wnoszę o**:

1. Zasądzenie tytułem alimentów od pozwanego ..... (*imię i nazwisko pozwanego*) kwoty ..... (*wysokość świadczenia alimentacyjnego o jaką ubiega się powód – określić liczbą*) złotych, słownie: ..... miesięcznie, płatnych każdorazowo do rąk powoda ..... / na konto powoda ..... do dnia ..... (*do którego w każdym miesiącu świadczenie ma być spełniane np. do 10-tego dnia miesiąca*) z góry, poczynając od dnia ..... (*termin, od którego chcemy otrzymywać świadczenia alimentacyjne – dokładna data*), wraz z ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia płatności którejkolwiek z rat.
2. Wydanie wyroku zaocznego w przypadku nie stawienia się pozwanego na rozprawę.
3. Nadanie wyrokowi klauzuli wykonalności.
4. Zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletniego powoda kosztów procesu.
5. Przesłuchanie w charakterze świadka ..... (*imię i nazwisko oraz dokładny adres*)

Uzasadnienie

W uzasadnieniu pozwu o alimenty trzeba wskazać przede wszystkim, że na pozwanym spoczywa obowiązek alimentacyjny względem dziecka, gdyż jest on jego ojcem/matką. Ponadto trzeba wskazać usprawiedliwione potrzeby dziecka np. wyżywienie, ubrania, przybory szkolne, lekarstwa, przedmioty potrzebne do rozwijania uzdolnień. Należy również podać, że pozwany ma możliwości zarobkowe i majątkowe umożliwiające spełnianie świadczeń alimentacyjnych. Każdy z przytoczonych argumentów musi być poparty dowodem np. zaświadczeniem o zarobkach powoda, zeznaniami świadków.

Podpis

Załączniki:

1. Odpis pozwu i załączników.
2. Odpis aktu urodzenia dziecka (gdy dziecko urodziło się w małżeństwie wystarczy skrócony odpis aktu urodzenia, gdy dziecko jest pozamałżeńskie wymagany jest zupełny odpis aktu urodzenia).
3. Odpis postanowienia o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej.
4. Zaświadczenie o wysokości dochodów.

Miejscowość, dnia .....

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w .....
(*powiat zamieszkania wnioskodawcy wraz z adresem*)

Wnioskodawca: .....
(*imię i nazwisko, adres*)

Wniosek o pomoc na pokrycie wydatków związanych z potrzebami przyjętego dziecka

Na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wnoszę o przyznanie mi świadczenia pieniężnego na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami dziecka przyjętego przeze mnie do rodziny zastępczej w wysokości ..... zł, w związku z dokonanymi przeze mnie wydatkami. Poniesione koszty są udokumentowane załączonymi do niniejszego wniosku rachunkami.

Uzasadnienie

W dniu ..... (*data*) zostałem/am na mocy postanowienia sądu rejonowego w ..... (*miejscowość*) rodzicem zastępczym ..... (*imię i nazwisko dziecka*). Dziecko ma ..... (*wiek*) lat i uczęszcza do szkoły/przedszkola/ ..... (*rodzaj szkoły, przedszkola*). Przyjmując dziecko musiałem/am dokonać koniecznych zakupów związanych z zapewnieniem mu odpowiednich warunków mieszkania i nauki.

(Proszę krótko opisać sytuację dziecka i rodziny uzasadniającą dokonanie zakupów; np. dziecko zostało przekazane rodzinie bez ubrań, przyborów szkolnych, konieczne było zakupienie mebli dla dziecka. Jeśli zakupy dopiero są planowane, proszę opisać jakie potrzeby dziecko ma i jakie są przybliżone koszty zaspokojenia tych potrzeb).

Podpis

Załączniki:
Postanowienie sądu o ustanowieniu rodziny zastępczej.
Rachunki.

WNIOSEK O PODPISANIE UMOWY NA RODZINĘ ZASTĘPCZĄ ZAWODOWĄ

Miejscowość, dnia .....

Starosta Powiatu .....
(*powiat zamieszkania wnioskodawcy wraz z adresem*)

Wnioskodawca .....
(*imię i nazwisko, adres*)

Wniosek

Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wnoszę o podpisanie umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej w rozumieniu przepisów ww. ustawy. Spełniam warunki zawarte w art. 42 i art. 44 oraz wyżej wymienionym artykule ustawy, w związku z czym wnoszę o podpisanie ze mną umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej (*dopisać jakiej*), o której mowa w art. 54 ust. 3 ustawy.

Uzasadnienie

W uzasadnieniu trzeba napisać, jakie warunki się spełnia i jak uzyskało się odpowiednie kwalifikacje. Dobrze jest napisać o doświadczeniu jakie już się posiada w opiece nad dziećmi.

Na wniosek kandydata do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej organizator rodzinnej pieczy zastępczej właściwy ze względu na miejsce zamieszkania kandydata wydaje zaświadczenie kwalifikacyjne zawierające potwierdzenie ukończenia tego szkolenia, spełniania warunków oraz posiadania predyspozycji i motywacji do sprawowania pieczy zastępczej.

Umowę zawiera się na okres co najmniej 4 lat. Jeżeli umowę zawierają małżonkowie, wynagrodzenie przysługuje małżonkowi wskazanemu w umowie.

Podpis

Załączniki:
Jako załączniki należy dołączyć zaświadczenie lekarskie ,opinię psychologiczną, zaświadczenie o ukończeniu kursu, kwalifikację na rodzinę zastępczą.

Do wiadomości:
(*organizator rodzinnej pieczy zastępczej w powiecie wraz z adresem*)

Miejscowość, dnia .....

Sąd Rejonowy
w ..... (*miejscowość, w której znajduje się sąd*)

Wydział Rodzinny i Nieletnich
(*adres*)

Wnioskodawcy:
1. ..... (*imię i nazwisko oraz dokładny adres osoby, która chce przysposobić dziecko*),
2. ..... (*drugą osobę wpisujemy w sytuacji, gdy przysposobić chcą małżonkowie. Imię i nazwisko oraz dokładny adres drugiego małżonka*)

Uczestnik postępowania:
1. małoletni ..... (*imię i nazwisko oraz adres dziecka, które ma zostać przysposobione*)
   reprezentowany przez .....
   (*imię i nazwisko oraz dokładny adres opiekuna prawnego dziecka*)

Ośrodek Adopcyjny w .....
(*ośrodek adopcyjny, w którym objęty był postępowaniem adopcyjnym*)

Wniosek o przysposobienie

Wnoszę/wnosimy o orzeczenie przysposobienia ..... (należy zaznaczyć czy ma to być przysposobienie całkowite- przyjęło się we wnioskach nazywać je pełnym nierozwiązywalnym, pełne czy też niepełne) małoletniego .... (imię i nazwisko dziecka, którego przysposobienie dotyczy), urodzonego dnia ..... (*data urodzenia dziecka*) w ..... (*miejsce urodzenia dziecka*) przez wnioskodawcę ..... (*imię i nazwisko wnioskodawcy / wnioskodawców-małżonków*): ..... (*imię i nazwisko mężczyzny*) urodzonego w dniu ..... (*data urodzenia mężczyzny*) w ..... (*miejsce urodzenia mężczyzny*), syna ..... (*imiona rodziców mężczyzny*) oraz ..... (*podać imię i nazwisko kobiety*), z domu

..... (*nazwisko rodowe*), urodzonej w dniu ..... (*data urodzenia kobiety*) w ..... (*miejsce urodzenia kobiety*), córki ..... (*imiona rodziców kobiety*).

Uzasadnienie

Uzasadnienie wniosku powinno zawierać informację o tym, że wnioskodawcy są w stanie ponieść koszty utrzymania dziecka. Należy podać motywację do adopcji np. niemożność posiadania biologicznego potomstwa, chęć pomocy osieroconemu dziecku itp. Ponadto trzeba przybliżyć sytuację faktyczną dziecka. Wskazać dlaczego nie pozostaje ono pod władzą rodzicielską naturalnych rodziców. Wykazać, że rodzice biologiczni dziecka nie sprzeciwiają się przysposobieniu. We wniosku należy także wskazać ośrodek adopcyjny, w którym przeszło się procedurę adopcyjną, aby sąd mógł do niego zwrócić się o opinię o rodzinie i zaświadczenie o ukończeniu szkolenia. Wszystkie przytoczone w uzasadnieniu wniosku fakty muszą być udowodnione.

Dowody to:

1. *skrócony odpis aktu małżeństwa (jeśli przysposabiającymi są małżonkowie)*
2. *zaświadczenie o zarobkach (w przypadku małżonków zaświadczenie z zakładu pracy każdego z nich)*
3. *zaświadczenie lekarskie stwierdzające, że stan zdrowia osób, które chcą przysposobić dziecko nie stoi na przeszkodzie przysposobieniu,*
4. *zupełny odpis aktu urodzenia dziecka, które ma być przysposobione,*
5. *zgoda rodziców na przysposobienie dziecka w przyszłości bez wskazania osoby przysposabiającej (w przypadku przysposobienia całkowitego i pełnego) / ze wskazaniem osób przysposabiających jako kandydatów do przysposobienia (w przypadku przysposobienia niepełnego) wyrażona w dniu ..... (podać datę wyrażenia zgody) przed Sądem Rejonowym w ..... (podać miejscowość, w której znajduje się sąd), ewentualnie*
6. *zgoda uczestnika postępowania jako opiekuna prawnego dziecka na przysposobienie.)*

Podpis

Załączniki:

1. Odpis wniosku.
2. Skrócony odpis aktu małżeństwa.
3. Zaświadczenie o zarobkach.
4. Zaświadczenie lekarskie.
5. Opinia z zakładu pracy.
6. Zupełny odpis aktu urodzenia dziecka.
7. Zaświadczenie o wyrażeniu przez rodziców zgody na przysposobienie dziecka.

(W sprawach o przysposobienie właściwy miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania przysposabiającego lub przysposabianego. W przypadku przysposobienia zagranicznego właściwy miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania przysposabianego. Postanowienie o przysposobieniu staje się skuteczne z chwilą uprawomocnienia. Po tym terminie sąd nie może go zmienić ani uchylić. Od wniosku o przysposobienie nie pobiera się opłaty wpisowej – jest zwolniony od opłat sądowych).

ŚWIADCZENIE NA POKRYCIE KOSZTÓW UTRZYMANIA I WYNAGRODZENIE

Kwoty przedstawione poniżej są kwotami **minimalnymi**, ustalonymi ustawą. Powiat uchwałą rady powiatu może te kwoty zwiększyć dla dzieci przebywających w pieczy zastępczej na swoim terenie. **Nigdy rada powiatu nie może ich zmniejszać!**

Wynagrodzenie może być zmniejszone do 80%, gdy rodzina pozostaje „w gotowości", czyli nie ma w niej dzieci oraz zwiększone w wypadkach wskazanych w ustawie o 20% od podstawowego.

Rodzaj rodziny/ rodzaj środków	Rodzina zastępcza spokrewniona	Rodzina zastępcza niezawodowa	Rodzina zastępcza zawodowa	Rodzinny dom dziecka
świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka	660 zł	1000 zł	1000 zł	1000 zł
dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności dodatek w wysokości nie mniej niż 200 zł miesięcznie	Tak	Tak	Tak	Tak
dziecko umieszczone na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich dodatek w wysokości nie mniej niż 200 zł miesięcznie	Nie	Nie	Tak	Nie
wynagrodzenie (kwota minimalna – 2000 zł, pogotowie rodzinne – 2600 zł)	Nie	Nie	Tak	Tak

Dofinansowania wskazane w ustawie nie są określone kwotowo, to do powiatu należy określenie szczegółowych warunków ich otrzymania.

Rodzaj rodziny/ rodzaj środków	Rodzina zastępcza spokrewniona	Rodzina zastępcza niezawodowa	Rodzina zastępcza zawodowa	Rodzinny dom dziecka
dofinansowanie do wypoczynku poza miejscem zamieszkania dziecka	Tak	Tak	Tak	Tak
świadczenie na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka	Tak, jednorazowo	Tak, jednorazowo	Tak, jednorazowo	Tak, jednorazowo
świadczenie na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki	Tak, jednorazowo lub okresowo	Tak, jednorazowo lub okresowo	Tak, jednorazowo lub okresowo	Tak, jednorazowo lub okresowo
środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego	Nie	Tak	Tak	Tak
świadczenie na pokrycie kosztów związanych z przeprowadzeniem niezbędnego remontu	Nie	Nie	Tak, raz do roku	Tak, zgodnie z umową
pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka lub funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka	Nie	Nie	Nie	Tak, zgodnie z umową

O AUTORACH

AGNIESZKA KWAŚNIEWSKA-SADKOWSKA – radca prawny, członkini zarządu Stowarzyszenia Interwencji Prawnej i Koalicji na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej, pracuje także w Fundacji Dzieci Niczyje. Specjalistka prawa rodzinnego, a także mediatorka, trenerka (w sprawach prawa i mediacji), koordynatorka projektów, współpracująca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się prawami dziecka. Współautorka publikacji o tematyce praw dziecka i pieczy zastępczej.

PATRYCJA MICKIEWICZ – radca prawny, członkini Stowarzyszenia Interwencji Prawnej, prawniczka w Centrum Informacyjnym dla Cudzoziemców oraz Sekcji Pomocy Dziecku i Rodzinie, w której zajmuje się udzielaniem porad prawnych i wsparciem dla rodzin zastępczych i adopcyjnych.

AGELIKA PASEK-GILARSKA – prawniczka specjalizująca się w doradztwie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym niepełnosprawnych oraz obsłudze prawnej organizacji pozarządowych. Doradza osobom niepełnosprawnym i ofiarom przemocy. Od wielu lat prowadzi szkolenia z zakresu prawa.

MAŁGORZATA POMARAŃSKA-BIELECKA – magister prawa i politologii, prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa Mokotów, pisze doktorat z zakresu komercyjnej adopcji, absolwentka Helsińskiej Szkoły Praw Człowieka, specjalizuje się w prawach kobiet, dzieci oraz w zagadnieniach związanych z rodzinną opieką zastępczą.

OLGA TROCHA – radca prawny, specjalizuje się w sprawach rodzinnych i karnych. Współpracuje z Sekcją Pomocy Dziecku i Rodzinie w Stowarzyszeniu Interwencji Prawnej, pracuje w Fundacji Dzieci Niczyje, stały współpracownik „Monitora Prawniczego".

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. **o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej** (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r. poz. 332 ze zm.).

KRiO – Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r. poz. 583 ze zm.).

Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne NZ z dnia 20 listopada 1989 roku.

KC – Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 121 ze zm.).

KK – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm.).

KP – Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 1502 ze zm.).

KPA – Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 267 ze zm.).

KPC – Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. **o postępowaniu w sprawach nieletnich** (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 382).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. **o kuratorach sądowych** (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 795 ze zm.).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. **o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie** (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 poz. 1390).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. **o kosztach sądowych w sprawach cywilnych** (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 1025 ze zm.).